

Ministarstvo unutrašnjih poslova

CRNE GORE

**SMJERNICE
ZA ANALIZU I UPRAVLJANJE RIZICIMA OD PRANJA NOVCA
I FINANSIRANJA TERORIZMA**

avgust 2025. godine

1 UVOD

Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: Zakon) propisuje obaveze pravnih i fizičkih lica (u daljem tekstu: „obveznici”) da primenjuju i sprovode mjere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma iz člana 11 Zakona.

U skladu sa odredbama člana 131. stav 1. tačka 2. Zakona, Ministarstvo unutrašnjih poslova je prati i nadzire sprovođenje odredaba ZSPNFT-a nad sljedećim obveznicima (pravnim licima, privrednim društvima, preduzetnicima i fizičkim licima prepoznatim članom 4 Zakona) koja obavljaju djelatnost, odnosno poslove:

- forfetinga,
- revizije, ovlašćenog revizora, računovodstva i pružanja usluga poreskog savjetovanja ili koje se obavezuje da će direktno ili preko drugih povezanih lica pružiti materijalnu ili drugu pomoć ili savjete o poreskim pitanjima,
- pružanja usluga prilikom osnivanja pravnih lica i drugih privrednih društava, kao i poslovnih ili fiducijarnih usluga,
- upravljanja imovinom za treća lica,
- iznajmljivanja i posredovanja u iznajmljivanju nepokretnosti u transakcijama u kojima mjesečni zakup iznosi 10.000 eura ili više ili ekvivalente ove vrijednosti,
- izgradnje stambeno-poslovnih objekata izgradnje ili montaže montažnih stambeno-poslovnih objekata
- izdavanja i upravljanja platnim instrumentima (npr. čekovi, putnički čekovi, kreditne kartice, bankarske mjenice, novčani nalozi, debitne kartice) koji se ne smatraju platnim instrumentima u skladu sa zakonom kojim se uređuje platni promet,
- davanja zajmova i posredovanja prilikom ugovaranja poslova davanja zajmova,
- investiranja, prometa i posredovanja u prometu nepokretnosti,
- prometa motornih vozila ako se plaćanja vrše ili primaju u iznosu od 10.000 eura ili više, bez obzira da li se radi o jednoj ili više povezanih transakcija,
- prometa plovni i vazduhoplovni objekata, kao i uslužni djelatnosti u vezi sa njima, ako se plaćanja vrše ili primaju u iznosu od 10.000 eura ili više, bez obzira da li se radi o jednoj ili više povezanih transakcija,
- prometa ili posredovanja u prometu, uključujući organizovanje i sprovođenje licitacija umjetničkih predmeta, dragocjenih metala i dragog kamenja i proizvoda od dragocjenih metala i dragog kamenja, ako se plaćanja vrše ili primaju u iznosu od 10.000 eura ili više, bez obzira da li se radi o jednoj ili više povezanih transakcija,
- skladištenja i čuvanja umjetničkih predmeta ili prometa ili posredovanja u prometu umjetničkim predmetima, kad se ti poslovi vrše u lukama, slobodnoj zoni ili skladištu, ako se plaćanja vrše ili primaju u iznosu od 10.000 eura ili više, bez obzira da li se radi o jednoj ili više povezanih transakcija.
- osnivači, operateri, korisnici zone i skladišta koji obavljaju djelatnost u slobodnoj zoni.

Obveznik je dužan da u skladu sa članom 12 Zakona izvrši analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma (u daljem tekstu: PN/FT), tj. da:

- identifikuje i vrši procjenu rizika od PN/FT koji mogu proisteci iz njegovog poslovanja ili u vezi sa njegovim poslovanjem, uzimajući u obzir faktore rizika pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluga ili distributivnih kanala koji se mogu upotrijebiti u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.
- da redovno, a najmanje jednom godišnje, ažurira i čuva Analizu rizika, u skladu sa Zakonom
- vrši procjenu rizika za nove proizvode, usluge ili distributivne kanale i na osnovu te procjene ažurira analizu rizika
- u analizi rizika odredi kategorije rizika od PN/FT
- na osnovu analize rizika izvrši ponovnu procjenu rizika pojedinog klijenta, grupe klijenata, države, geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluga ili distributivnih kanala koji se mogu upotrijebiti u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma

Analiza rizika mora da sadrži i procjenu mjera, radnji i postupaka koje obveznik preduzima za sprečavanje i otkrivanje pranja novca ili finansiranja terorizma.

Shodno članu 12 Zakona, Analiza rizika se sačinjava u pisanoj i elektronskoj formi na osnovu Smjernica za analizu rizika koju utvrđuje nadležni nadzorni organ iz člana 131, stav 1 Zakona, i obuhvata najmanje analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na cjelokupno poslovanje obveznika i analizu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma za svaku grupu ili vrstu klijenta, poslovnog odnosa, usluge koju obveznik pruža klijentu u okviru svoje djelatnosti, odnosno transakcije.

Shodno članu 3 Pravilnika o bližim kriterijumima za izradu smjernica za analizu rizika (u daljem tekstu: "Pravilnik"), obveznik je dužan da prilikom identifikacije i procjene rizika od PN/FT uzme u obzir faktore rizika pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluga ili distributivnih kanala koji se mogu upotrijebiti u svrhe pranja novca ili finansiranja terorizma.

Ministarstvo unutrašnjih poslova donosi Smjernice sa ciljem podizanja svijesti obveznika o njihovom značaju i ulozi u cjelokupnom sistemu borbe protiv PN/FT, boljeg razumijevanja sistema „pristupa zasnovanog na riziku“ (u daljem tekstu: „PZR“) kao i važnosti primjene svih zakonskih i podzakonskih propisa iz ove oblasti tokom obavljanja poslovne djelatnosti, radi pravovremenog, efikasnog i efektivnog otkrivanja i sprječavanja PN/FT.

Zadatak smjernica je da definiše metodologiju procjene rizika od PN/FT koja treba da obuhvata:

- (i) procjenu rizika (klijenta, geografskog područja, usluge, transakcije, distributivnog kanala), parametre analize rizika, vjerovatnoća da dođe do rizika, i uticaja (posledice, štete) ako se dogodi rizik;

- (ii) prepoznavanje prijetnji, ranjivosti i uticaja ako se dogodi rizik od pranja novca i finansiranja terorizma;
- (iii) metodologije bodovanja (ponderisanja) prijetnji, ranjivosti i posljedice ako se dogodi rizik od pranja novca i finansiranja terorizma i njihovo opisno izračunavanje;
- (iv) razlike između numeričkog i opisnog izračunavanja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma; i
- (v) načina izrade matrice rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Ovim smjernicama se dakle bliže uređuje način na koji obveznik izrađuje analizu rizika od PN/FT sa fokusom na:

- (i) identifikaciji i procjeni rizika prije primjene mjera (politika, procedura i kontrola) za ublažavanje rizika od PN/FT (inherentni rizik),
- (ii) primijene efikasnih mjera (politika, procedura i kontrola) ublažavanja rizika od PN/FT sa kojima se mogu susresti u svom poslovanju i
- (iii) identifikaciji i procjeni rizika koji se utvrđuje nakon primjene mjera (politika, procedura i kontrola) za ublažavanje utvrđenih rizika od PN/FT (rezidualni rizik).

1 PRANJE NOVCA, FINANSIRANJE TERORIZMA I SUMNJIVE TRANSAKCIJE

1.1 Šta je pranje novca?

Pranje novca definisano je nacionalnim zakonodavstvom - Krivičnim zakonikom Crne Gore i Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

Krivični zakonik Crne Gore u članu 268 definiše kao pranje novca svaku aktivnost:

- (1) Ko izvrši konverziju ili prenos novca ili druge imovine sa znanjem da su pribavljeni kriminalnom djelatnošću, u namjeri da se prikrije ili lažno prikaže porijeklo novca ili druge imovine, ili ko stekne, drži ili koristi novac ili drugu imovinu sa znanjem u trenutku prijema da potiču od vršenja kriminalne djelatnosti, ili ko prikrije ili lažno prikaže činjenice o prirodi, porijeklu, mjestu deponovanja, kretanja, raspolaganja ili vlasništva novca ili druge imovine za koje zna da su pribavljeni kriminalnom djelatnošću, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
- (2) Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se izvršilac djela iz stava 1 ovog člana koji je i izvršilac ili saučesnik u krivičnom djelu kojim je pribavljen novac ili imovina iz stava 1 ovog člana ili ko pomogne izvršiocu radi izbjegavanja njegove odgovornosti za učinjeno djelo, ili u istom cilju preduzme radnje radi prikrivanja porijekla novca ili imovine iz stava 1 ovog člana.
- (3) Ako iznos novca ili vrijednost imovine iz st. 1 i 2 ovog člana prelaze četrdeset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina

(4) Ako djelo iz st. 1 i 2 ovog člana izvrši više lica koja su se udružila za vršenje takvih djela, kazniće se zatvorom od tri do dvanaest godina.

(5) Ko učini djelo iz st. 1 i 2 ovog člana, a mogao je i bio dužan da zna da novac ili imovina predstavljaju prihod pribavljen kriminalnom djelatnošću, kazniće se zatvorom do tri godine

(6) Za djela iz st. 1, 2, 3 i 5 ovog člana, kazniće se propisanom kaznom i odgovorno lice u pravnom licu, ako je znalo, odnosno moglo i bilo dužno da zna da su novac ili druga imovina pribavljeni kriminalnom djelatnošću.

(7) Novac i imovina iz st. 1, 2 i 3 ovog člana oduzeće se.

(8) Imovina, u smislu ovog člana, podrazumijeva imovinska prava bilo koje vrste, nezavisno od toga da li se odnose na dobra materijalne ili nematerijalne prirode, pokretne ili nepokretne stvari, hartije od vrijednosti i druge isprave kojima se dokazuju imovinska prava, kao i digitalnu imovinu.

U skladu sa članom 2 Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranje terorizma ("Službeni list Crne Gore", br. 110/23 od 12.12.2023, 065/24 od 05.07.2024 024/25 od 12.03.2025,) (u daljem tekstu: ZSPNFT), pranjem novca se smatra :

- konverzija ili prenos novca ili druge imovine, sa znanjem da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti u svrhu prikrivanja ili lažnog prikazivanja nezakonitog porijekla imovine ili pomaganja bilo kom licu koje učestvuje u vršenju te djelatnosti u izbjegavanju pravnih posljedica djelovanja tog lica;
- prikrivanje ili lažno prikazivanje prirode, porijekla, mjesta na kojem se nalazi, kretanja, raspolaganja ili vlasništva nad novcem ili drugom imovinom, prava povezanih sa novcem ili drugom imovinom, sa znanjem da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti;
- sticanje, posjedovanje ili upotreba novca ili druge imovine ako se u vrijeme prijema zna da su taj novac ili druga imovina stečeni kriminalnom djelatnošću ili učestvovanjem u toj djelatnosti;
- učestvovanje u izvršenju, udruživanje radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i savjetovanje u vezi sa gore navedenim radnjama.

Prihodi od kriminalne aktivnosti kroz razne mehanizme ulaze u ekonomski sistem i na kraju procesa se pojavljuju kao naizgled legitimni. Ovi procesi mogu biti različitog stepena složenosti i mogu biti zloupotrijebljeni privredni subjekti iz različitih oblasti privrednog života, pa i oni koji pripadaju finansijskom sistemu.

Na svjetskom tržištu novi proizvodi i usluge se stalno razvijaju, kao reakcija na potražnju investitora, tržišne uslove i napredak tehnologija. Na globalnom nivou ponuda proizvoda je ogromna, a mnogi su složeni usled čega je njihovo praćenje otežano, posebno što se brojne transakcije obavljaju elektronski i preko međunarodnih granica.

Bilo da je tržište kapitala malo ili razvijeno, pranje novca ima jedinstvene tri faze, i ponekad imaju drugačiji redosled ili se preklapaju.

1.1.1 Faze pranja novca

I faza je faza plasmana. Plasman je proces gdje se nezakonito stečeni (prljavi) novac ubacuje u finansijski sistem. Način plasmana može biti različit, ali najučestaliji je onaj gdje se velike količine gotovine (novca) razbijaju na manje upadljive sume za deponovanje direktno na bankovnom računu, koji se prikupljaju i transferišu na račune na drugim lokacijama.

II faza je faza raslojavanja. Nakon što je novac ušao u finansijski sistem, raslojavanje je proces sakrivanja traga odnosno prikrivanje stvarnog porijekla novca koji je stečen nelegalnim putem. Postupak obuhvata premještanje novca kroz niz transakcija sa ciljem da se oteža pronalaženje veze sa originalnim izvorom.

III faza je faza integracije. Ovo je ujedno poslednja faza kojom se stvara prividno legalno porijeklo novca integrisanog u legalne tokove. Navedena sredstva se dalje koriste za kupovinu nekretnina, automobila, hartija od vrijednosti, kriptovaluta, itd...

1.2 Šta je finansiranje terorizma?

Finansiranje terorizma definisano je članom 449 Krivičnog zakonika Crne Gore kao svaka radnja:

(1) Ko na bilo koji način obezbjeđuje ili prikuplja sredstva s ciljem da se ona koriste ili sa znanjem da će se koristiti u cjelosti ili djelimično za finansiranje vršenja krivičnih djela iz čl. 164, 337, 340, 341, 342, 343, 447, 447a, 447b, 447c, 447d, 448 i 449 ovog zakonika ili za finansiranje organizacija koje za cilj imaju vršenje tih djela ili pripadnika tih organizacija ili pojedinca koji za cilj ima vršenje tih djela,

kazniće se zatvorom od jedne do deset godina.

(2) Sredstvima iz stava 1 ovog člana smatraju se sva sredstva, materijalna ili nematerijalna, pokretna ili nepokretna, bez obzira na način sticanja i formu dokumenta ili isprave, uključujući elektronsku ili digitalnu, kojima se dokazuje svojina ili interes u odnosu na ta sredstva, uključujući bankarske kredite, putne čekove, novčane naloge, hartije od vrijednosti, akreditive i druga sredstva.

U skladu sa članom 3 ZSPNFT, finansiranjem terorizma smatra se:

- obezbjeđivanje, stavljanje na raspolaganje ili prikupljanje novčanih sredstava ili imovine, na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa namjerom da se upotrijebe ili ako se zna da će se u cjelosti ili djelimično upotrijebiti za izvršenje terorističkog akta, odnosno pokušaj njihovog obezbjeđivanja, stavljanja na raspolaganje ili prikupljanja na bilo koji način, neposredno ili posredno, sa

namjerom da se upotrijebe ili uz saznanje da mogu biti upotrijebljeni u cjelosti ili djelimično:

- za pripremanje ili izvršenje terorističkog akta u smislu ovog zakona;- za finansiranje organizacija koje za cilj imaju vršenje terorističkog akta ili pripadnika tih organizacija ili pojedinca koji za cilj ima vršenje tih djela;
- od strane terorista ili terorističkih organizacija u bilo koju svrhu;
- podstrekavanje ili pomaganje u obezbjeđivanju ili prikupljanju novčanih sredstava ili imovine .

Sredstva za finansiranje terorizma dakle mogu poticati iz legalnih ili iz kriminalnih aktivnosti. Teroristima je potreban novac za oružje, putovanja, smještaj i planiranje, obuku i izvođenje terorističkih napada. Nedostatak sredstava ograničava njihovu obuku da pripreme odnosno da izvedu napade i da se razviju kao organizacija. Dakle, sredstva za finansiranje terorizma mogu doći iz legalnih izvora kao što su zakoniti poslovi, vjerske ili kulturne organizacije, ali mogu doći i iz ilegalnih poslova kao što su trgovina drogom, oružjem, korupcija, itd.

1.2.1 Faze finansiranja terorizma

Postoje četiri faze finansiranja terorizma.

Prva faza je faza prikupljanja sredstava namijenjenih teroristi ili terorističkoj organizaciji. Sredstva mogu poticati iz različitih izvora, a tipičan primjer je prikupljanje sredstava preko donacija pojedinaca ili organizacija, korišćenje dobrotvornih ili neprofitnih organizacija, ali i iz kriminalnih aktivnosti.

Druga faza je faza držanja (čuvanja) sredstava koja može se ostvariti preko bankovnih računa, pripejd kartica i robe visoke vrijednosti (nafta, umjetnička djela, antikviteti, plemeniti metali, hartije od vrijednosti, luksuzna vozila itd). Čest je primjer i čuvanje sredstava u obliku kriptovalute.

Treća faza je premještanje sredstava. Sredstva se prenose kako bi se prikrilo njihovo porijeklo ili destinacija, a često uključuje više jurisdikcija kako bi se otežalo otkrivanje. Metode premještanja koje se najčešće koriste su: (i) Bankovni transferi, uključujući offshore račune, (ii) neformalne mreže prenosa novca, korišćenje posrednika, keš isporuka (npr. hawala), (iii) korišćenje kriptovaluta

Četvrta faza je korišćenje sredstava. Ova faza uključuje konkretno korišćenje novca za finansiranje terorističkih operacija, regrutaciju, propagandu, logistiku, oružje, ili finansiranje terorističkih grupa ili pojedinaca. Najčešće se odnosi na organizovanje obuka, nabavku opreme, eksploziva, oružja, plaćanje putnih troškova, davanje plata članovima grupe ili porodicama, finansiranje propagande i regrutacije, i sl.

2 PRISTUP ZASNOVAN NA RIZIKU

Rizik od PN/FT je rizik da će lice (pravno ili fizičko) ili grupa iskoristiti finansijski sistem u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma, odnosno da će poslovni odnos, transakcija, proizvod ili usluga biti neposredno ili posredno korišćeni za pranje novca ili finansiranje terorizma. Rizik je funkcija tri faktora: prijetnje, ranjivosti i uticaja i može se definisati kao vjerovatnoća pojavljivanja nekog događaja i manifestovanje njegovih posljedica u odnosu na ranjivosti sistema ili obveznika. Rizik se, dakle, sagledava kao kombinacija vjerovatnoće da se nešto može dogoditi i nivoa štete ili gubitka koji mogu nastati kao posljedica takve pojave ukoliko se dogodi.

Utvrđivanje i procjena rizika od PN/FT je proizvod do kojeg se dolazi primjenom metodologije kojom se nastoje utvrditi, razumjeti, analizirati i procijeniti svi faktori koji utiču na vjerovatnoću pojavljivanja i dešavanja rizičnog događaja, uzimajući u obzir prisutne prijetnje. Utvrđivanje i procjena rizika, tj. njegovo razumijevanje je prvi korak ka sprječavanju dešavanja kritičnog događaja, kao i ublažavanju uticaja ukoliko se kritični događaj desi.

Prijetnja od PN/FT je lice, grupa, predmet ili aktivnost sa potencijalom da nanese štetu državi, društvu, ekonomiji ili određenom sektoru kroz aktivnosti pranja novca ili finansiranja terorizma. U kontekstu PN/FT, to podrazumijeva lica i grupe koje se bave kriminalnom djelatnošću, teroriste i terorističke grupe, lica i grupe koje im pomažu, sredstva i imovina koju koriste ili kojom raspolazu, kao i sve njihove prethodne, sadašnje i planirane buduće aktivnosti usmjerene ka vršenju krivičnih djela PN/FT.

Ranjivost na PN/FT označava elemente (atribute) sistema koje prijetnja može iskoristiti (zloupotrijebiti) ili koji mogu podržati ili olakšati djelovanje ili učinkovitost prijetnje. To uključuje unutrašnje karakteristike zemlje, sektora ili sistema koje ga čine podložnim pranju novca ili finansiranju terorizma. Ranjivost dakle predstavlja slabost sistema ili obveznika koja može omogućiti ili doprinijeti ostvarivanju prijetnje, tj. omogućiti vršenje određene aktivnosti koje neka prijetnja podrazumijeva.

Uticaj PN/FT predstavlja posledicu ili štetu koju pranje novca ili finansiranje terorizma može izazvati. To može uključivati efekte na ekonomiju, društvo, vladavinu prava, privredne subjekte, integritet finansijskih institucija, ugled jurisdikcije i cjelokupno upravljanje. Uticaj predstavlja efekat koji krivično djelo ili kriminalna ili teroristička djelatnost mogu imati na finansijski sistem, institucije, ekonomiju i društvo u cjelini.

Obveznik je dužan da primjenjuje pristup zasnovan na riziku, tj. da uspostavi sistem upravljanja rizikom od PN/FT čijom primjenom će se umanjiti rizici utvrđeni analizom rizika, koji obuhvata:

- 1) izradu analize rizika (identifikaciju i procjenu rizika, koja podrazumijeva prepoznavanje prijetnji i ranjivosti (vjerovatnoća rizika) i posljedice ako dođe do rizika, te izračunavanje nivoa rizika (kategorizacija rizika) pojedinog klijenta, grupe klijenata,

države, geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluga ili distributivnih kanala koji se mogu upotrijebiti u svrhe PN/FT);

2) upravljanje rizicima kroz usvajanje i primjenu internih akata o politikama, kontrolama i procedurama za umanjene rizika od PN/FT;

3) kontinuirano praćenje i nadzor rizika od PN/FT, što obuhvata uspostavljanje sistema za praćenje promjena u rizicima tokom vremena i periodičnu reviziju pristupa zasnovanog na riziku.

2.1 Identifikacija i procjena rizika

U kontekstu pranja novca/finansiranja terorizma rizik se utvrđuje i procjenjuje:

- **Na nacionalnom nivou (Nacionalna procjena rizika od PN/FT)**
- **Na nivou obveznika**

Rizik na nacionalnom nivou podrazumijeva rezultat funkcionalnog odnosa prijetnje i ranjivosti od PN/FT, te uticaja u smislu ugrožavanja integriteta crnogorskog finansijskog sistema, ekonomije, društva i građana Crne Gore. Rizik na nivou obveznika podrazumijeva rezultat funkcionalnog odnosa prijetnje i ranjivosti na nivou klijenta, poslovnog odnosa sa klijentom koji obveznika dovode u opasnost da bude iskorišćen kako bi se izvršilo ili olakšalo izvršenje pranja novca i finansiranja terorizma kao i posledica po obveznika koje mogu nastati njihovim izvršenjem.

2.1.1 Nacionalna procjena rizika od PN/FT

Na osnovu izvršenih analiza u Nacionalnoj procjeni rizika iz 2020.godine, opšti nivo prijetnji u Crnoj Gori je srednji, dok je opšta procjena nivoa ranjivosti srednja, pa je konačna ocjena rizika od pranja novca u Crnoj Gori srednja.

Na osnovu Nacionalne procjene rizika od pranja novca i finansiranja terorizma, prepoznate su sljedeće djelatnosti kao oblasti sa izraženim stepenom rizika sa aspekta pranja novca:

- *bankarski sektor,*
- *tržište nekretnina,*
- *tržište kapitala,*
- *tržište luksuznih roba,*
- *igre na sreću,*
- *osiguranje,*
- *investiciona izgradnja,*
- *uvozno-izvozni poslovi,*
- *građevinarstvo.*

Procjena prijetnji od pranja novca usmjerena je prevashodno na tzv.predikatna krivična djela. U okviru navedenog, trgovina narkoticima koja se ostvaruje na međunarodnom nivou, utaja poreza i doprinosa i zelenaštvo, prepoznata su kao krivična djela sa visokim stepenom rizika. Organizovane kriminalne grupe imaju značajan uticaj na nivo prijetnji, kroz zloupotrebu nefinansijskog sektora u svrhe pranja novca, kroz infiltraciju u vlasničke strukture.

Pregled procjene rizika u odnosu na prepoznate prijetnje, sa karakteristikama utvrđenog rizika, dat je u sledećoj tabeli:

Prijetnje	Stepen rizika	Karakteristike utvrđenog rizika
Utaja poreza i doprinosa	VISOK	Značajna novčana sredstva u opticaju Povezanost sa drugim krivičnim djelima, prije svega sa krivičnim djelima iz oblasti privrednog kriminaliteta Korišćenje gotovine izvan legalnog i kontrolisanog sistema Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove, dominantno posredstvom bankarskog sektora Velika imovinska korist koja se ostvaruje Korišćenje pravnih lica i fiktivnih poslova među njima Korišćenje off-shore firmi
Trgovina narkoticima koja se ostvaruje na međunarodnom nivou	VISOK	Aktivnost organizovanih kriminalnih grupa na nacionalnom i međunarodnom nivou Visina imovinske koristi Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove Korišćenje korupcije
Zelenaštvo	VISOK	Značajna novčana sredstva u opticaju Povezanost s drugim krivičnim djelima Korišćenje gotovine izvan legalnog i

		kontrolisanog sistema Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove Mali broj osuđujućih presuda
Koruptivna krivična djela	SREDNJI	Povezanost s drugim krivičnim djelima, prije svega sa krivičnim djelima iz oblasti privrednog kriminaliteta Korišćenje gotovine izvan legalnog i kontrolisanog sistema Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove, dominantno posredstvom bankarskog sektora Značajna imovinska korist koja se ostvaruje Korišćenje pravnih lica i fiktivnih poslova među njima Korišćenje off-shore firmi
Teška ubistva povezana sa organizovanim kriminalom	SREDNJI	Aktivnost organizovanih kriminalnih grupa na nacionalnom i međunarodnom nivou Visina imovinske koristi koja se ostvaruje je značajna Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove
Trgovina narkoticima na nacionalnom nivou	SREDNJI	Aktivnost pojedinaca i organizovanih kriminalnih grupa na nacionalnom nivou Promet većih količina narkotika Visina imovinske koristi koja se ostvaruje je značajna Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove, prije svega u pokretnu i nepokretnu imovinu, kao i u legalne privredne djelatnosti
Imovinska krivična djela	NIZAK	Aktivnost pojedinaca i organizovanih kriminalnih grupa na nacionalnom nivou

		Pojedinačna krivična djela donose manju imovinsku korist Korišćenje imovinske koristi za svakodnevni život ili za kupovinu pokretne imovine niže vrijednosti Prodaja predmeta krivičnog djela za gotovi novac ili kompenzacija za narkotike
Ilegalne migracije i krijumčarenje ljudi	NIZAK	Aktivnost pojedinaca i organizovanih kriminalnih grupa na nacionalnom i međunarodnom nivou Niska vrijednost imovinske koristi koja se ostvaruje za pojedinačna krivična djela Ulaganje nezakonito stečene imovine u legalne tokove, prije svega u pokretnu i nepokretnu imovinu

Pregled procjene rizika u odnosu na prepoznate ranjivosti po kategorijama obveznika u nefinansijskom sektoru, sa karakteristikama utvrđenog rizika, dat je u sledećoj tabeli:

Kategorije obveznika		Stepen rizika	Karakteristike utvrđenog rizika
Označena pravna i fizička lica van finansijskog sektora		Srednje visok	
1	Lica koja obavljaju djelatnost i poslove investiranja, prometa i posredovanja u prometu nekretnina	VISOK	Veličina sektora Upotreba gotovine U velikom broju primljenih izvještaja o sumnjivim transakcijama (STR) zastupljen element trgovine nekretninama
2	Lica koja se bave upravljanjem imovinom za treća lica	SREDNJI	Veličina sektora Obim prometa
3	Lica koja obavljaju djelatnost i poslove prometa plemenitim metalima i dragim kamenjem	SREDNJI	Veličina sektora Obim prometa

4	Advokati	VISOK	Pozitivni propisi koji se odnose na obavljanje advokatske djelatnosti, kao ni unutrašnja organizacija Advokatske komore, ne predviđaju inspektore za nadzor primjene ZSPNFT; Mogućnost zloupotrebe njihovog sistema prepoznavanja sumnjivih transakcija i samog poslovanja njihovih klijenata.
5	Notari	SREDNJI	Veličina sektora Neadekvatna kontrola
6	Računovođe i revizori	SREDNJI	Obim prometa Plaćanja preko računa
7	Trgovci motornim vozilima	SREDNJI	Mali broj usluga koje se plaćaju gotovinom Neznatan broj klijenata visokog rizika
8	Lica koja se bave pružanjem marketinških i konsultantskih aktivnosti u vezi sa poslovanjem i ostalim upravljanjem	SREDNJE VISOK	Veličina sektora Upotreba gotovine Obim prometa

Na osnovu nalaza Nacionalne procjene rizika od PN/FT, prijetnje od terorizma i finansiranja terorizma po Crnu Goru mogu doći od strane ideološki i vjerski motivisanog terorizma. Međutim, procjenom ukupnih parametara i statističkih podataka, nivo prijetnji od finansiranja terorizma procijenjen je kao nizak, pa je i rizik od finansiranja terorizma u Crnoj Gori procijenjen kao nizak.

2.1.2 Rizik na nivou obveznika

Zakonit i kontrolisan rad obveznika u nefinansijskom sektoru je bitan segment u procesu sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, tj. sprečavanja ubacivanja nelegalno stečene imovine u legalne tokove, ili korišćenja legalne ili nelegalne imovine u svrhu pripremanja, vršenja ili pomaganja izvršenja terorističkih krivičnih djela. U procesu izrade analize rizika u odnosu na svoje cjelokupno poslovanje, obveznik

procjenjuje vjerovatnoću da se njegovo poslovanje iskoristi u svrhu PN/FT, pa analiza ima za cilj da identifikuje izloženosti obveznika riziku po segmentima poslovanja, kako bi se izloženijim segmentima dao prioritet radi efikasnog upravljanja rizikom. Analizu rizika obveznik je dužan da shodno Zakonu vrši: u roku od 60 dana od dana osnivanja, odnosno početka obavljanja djelatnosti i da je redovno, a najmanje jednom godišnje, ažurira. Preduslov za izradu analize rizika na nivou obveznika je izrađena analiza rizika svih klijenata sa kojima obveznik ima uspostavljen poslovni odnos, uzimajući u obzir rezultate NPR, kao i procjenu rizika poslovnih aktivnosti obveznika u odnosu na faktore rizika kao što su:

- geografski rizik
- rizik poslovanja sa klijentom (rizik klijenta)
- rizik proizvoda i usluga
- rizik transakcija
- rizik distributivnih kanala

Zato je u kontekstu PN/FT izuzetno bitno da obveznici primjenjuju pristup zasnovan na riziku (PZR) koji obuhvata uzimanje u obzir sledećih kriterijuma:

- Rezultate Nacionalne procjene rizika od PN/FT,
- Proizvode i usluge koje obveznik nudi u svom poslovanju, a koji mogu da budu zloupotrijebljeni u svrhe PN/FT (vrsta proizvoda, namjena proizvoda, geografska lokacija proizvoda, itd...)
- Specifičnosti obveznika (djelatnost obveznika, veličina obveznika, kompleksnost vlasničke strukture, stvarni vlasnici, geografsko porijeklo stvarnih vlasnika / odgovornih lica, učešće PEL u vlasničkoj / upravljačkoj strukturi klijenta, procjena izloženosti obveznika prekograničnim prijetnjama, broj zaposlenih, broj službenika neposredno zaduženih za poslove SPNFT, način organizacije poslova i podjela odgovornosti, dinamika zapošljavanja i obuke službenika, itd...)
- Specifičnosti u vezi sa klijentima (ukupan broj klijenata, broj klijenata kod kojih je identifikovano STR/SAR, specifični podaci klijenta, reputacija klijenta, pravna forma klijenata i kategorizacija rizika u odnosu na NPR, djelatnost klijenta i kategorizacija rizika u odnosu na NPR, kompleksnost vlasničke strukture klijenta, podaci o stvarnom vlasništvu, geografska distribucija stvarnog vlasnika i odgovornih lica, učešće PEL u vlasničkoj / upravljačkoj strukturi klijenta, stepen rizika klijenta, itd...)
- Način obavljanja poslovnog odnosa / transakcije (prisustvo klijenta, ponašanje klijenta, način plaćanja, iznos transakcija, odstupanja od tržišnih cijena, nelogičnost transakcije, itd...)
- Mjere (politike, procedure i kontrole) koje obveznik primjenjuje za ublažavanje rizika od PN/FT (postojanje i primjena internih politika, procedura i kontrola, postojanje i primjena sistema za praćenje i izvještaje o STR/SAR, broj STR/SAR identifikovanih internom revizijom i broj STR/SAR za koje je poslat izvještaj FOJ-u, postojanje sistema revizije internih SPNFT akata, postojanje i primjena sistema obuke ovlašćenih lica i zaposlenih, itd...)

Navedeni kriterijumi se posmatraju sa aspekta pet kategorija faktora rizika od PN/FT koji utiču na rizik cjelokupnog poslovanja obveznika, kako bi se pravovremeno, kontinuirano i sveobuhvatno sagledalo poslovanje iz šire perspektive, te identifikovali i procijenili unutar specifičnih oblasti poslovanja, klijenata sa kojima se posluje, određenim proizvodima i uslugama koje se nude, ili distributivnim kanalima. Oblasti identifikovane kao visokorizične će zahtijevati posebnu pažnju obveznika, praćenu specifičnim i tom riziku prilagođenim politikama, procedurama i mjerama kontrole u cilju ublažavanja rizika, smanjenja ranjivosti, ili umanjenje posljedica ukoliko se rizični događaj dogodi. Prisustvo i nivo rizika od PN/FT je, dakle, specifičan, dinamičan (podložan promjenama) i vezan za konkretnog obveznika, kao rezultat kompleksnog uticaja i kombinacije rizika, prijetnji i ranjivosti na nacionalnom nivou, sektorskom nivou i na nivou poslovanja obveznika, pa samim tim mjere (politike, procedure i mjere kontrole), kao odgovor na identifikovane rizike, moraju biti specifične i odgovarajuće za obveznika i mogu se manje ili više razlikovati od drugog obveznika iz istog segmenta (sektora) poslovanja.

Na osnovu navedenih kriterijuma, kao i mjera koje preduzima radi ublažavanja rizika od PN/FT, obveznik sopstvenu izloženost riziku od PN/FT procjenjuje kao:

- nizak,
- srednje nizak,
- srednji,
- srednje visok ili
- visok rizik.

Posebno je važno istaći da procjena i ublažavanje rizika od pranja novca i finansiranja terorizma ima dinamički karakter što znači da se identifikovani rizici mogu promijeniti ili evoluirati tokom vremena usljed pojave novih proizvoda ili novih prijetnji u kontekstu vašeg poslovanja. Posljedično, vaš pristup zasnovan na riziku je potrebno ponovo procijeniti i ažurirati kada se promijene faktori rizika.

Od obveznika se ne očekuje da utvrdi da li je krivično djelo pranja novca ili finansiranja terorizma izvršeno, već da shodno Zakonu, utvrdi da li postoje razlozi za sumnju u PN/FT. Dakle, obveznik je dužan da sistemski prati svoje poslovanje i poslovnu saradnju sa klijentom u cilju eventualnog utvrđivanja da li postoji skup činjenica ili okolnosti zasnovanih na listama indikatora iz čl. 82 i 83 Zakona ili na informacijama iz javno dostupnih izvora ili opažanja, na osnovu kojih se može posumnjati, pretpostaviti ili zdravorazumski zaključiti da određena transakcija, novčana sredstva ili druga imovina klijenta ne potiču iz legalnih izvora, odnosno da ta novčana sredstva ili druga imovina ne predstavljaju zakonito stečenu imovinu ili su namijenjena u svrhe koje su kažnjive zakonom. U tom pravcu, osnovni zadatak obveznika je da prikupi sve potrebne podatke u vezi sa poznavanjem i praćenjem poslovanja svojih klijenata, da procijeni da li određeni modeli ponašanja mogu predstavljati razloge za sumnju u zakonito porijeklo imovine, te da u skladu sa Zakonom preduzmu sve potrebne mjere i radnje i da ppošalju izvještaj vezan za sumnjivu transakciju ili sumnjive aktivnosti FOJ-u, u cilju

utvrđivanja da li se u konkretnim radnjama stižu bića krivičnog djela pranja novca, finansiranja terorizma, ili nekog drugog predikatnog krivičnog djela.

Da bi se navedene aktivnosti mogle sprovesti, obveznik primjenom PZR mora prije svega da identifikuje i procijeni rizik svog poslovanja. Utvrđivanje i procjena rizika na nivou obveznika obuhvata inherentni i rezidualni rizik:

Inherentni rizik je nivo rizika od pranja novca ili finansiranja terorizma koji postoji u odsustvu bilo kakvih mjera ublažavanja ili kontrole. To je dakle rizik koji postoji „po prirodi stvari“, prisutan u određenoj situaciji organizaciji, sektoru, prije nego što se primjene bilo kakve kontrolne mjere ili strategije ublažavanja. Ovo je osnovni nivo rizika koji proizlazi iz prirode poslovanja, proizvoda, usluga, klijenata i geografskih područja u kojima organizacija posluje. Procjena inherentnog rizika je prvi korak u procesu upravljanja rizicima i uključuje identifikaciju i analizu potencijalnih izvora rizika, bez uzimanja u obzir postojećih politika, procedura i kontrole koje taj rizik mogu ublažiti. Nakon što se inherentni rizik procijeni, obveznik može odrediti odgovarajuće kontrolne mjere kako bi smanjila ukupni rizik na prihvatljiv nivo.

Rezidualni rizik je preostali rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma koji ostaje nakon što su primijenjene mjere ublažavanja rizika kroz primjenu mjera politika, procedura i kontrole. Drugim riječima, to je rizik koji ostaje i koji nije eliminisan ili sveden na minimalni nivo uprkos implementaciji svih mjera upravljanja rizicima.

Važno je napomenuti da cilj primjene politika, procedura i kontrole nije potpuno eliminisanje rizika, već na smanjenju rizika na prihvatljiv nivo u skladu s poslovnim modelom i regulatornim zahtjevima. Procjena rezidualnog rizika dakle služi da se pravovremeno, planski i sveobuhvatno identifikuju oblasti gdje su potrebne dodatne mjere ili unapređenja kako bi se dalje smanjio rizik od pranja novca i finansiranja terorizma. Ovo podrazumijeva tzv. „upravljanje rizicima“, tj. kontinuirano praćenje, analizu, reviziju i prilagođavanje primijenjenih politika i procedura.

3 ANALIZA RIZIKA NA NIVOU OBVEZNIKA

Analizu rizika obveznik je dužan da realizuje:

- u odnosu na cjelokupno poslovanje obveznika
- pojedinog klijenta, grupe klijenata, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije, proizvoda, usluge i distributivnog kanala koje obveznik pruža klijentu u okviru svoje djelatnosti.

3.1 Vrste rizika

Prepoznavanje vrsta rizika je prvi korak u analizi rizika kako obveznika, tako i klijenta, uz napomenu da navedene vrste rizika mogu da se razlikuju u zavisnosti od specifičnosti poslovanja obveznika i da svaki od obveznika uzima u obzir vrste rizika u zavisnosti od svog djelokruga rada.

Geografski rizik označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na područje gdje se nalazi teritorija države porijekla klijenta, države porijekla većinskog osnivača, odnosno stvarnog vlasnika klijenta ili lica koje na drugi način vrše kontrolni uticaj nad upravljanjem poslovima klijenta ili lica koje na drugi način vrše uticaj nad upravljanjem poslovima i nad vođenjem tih poslova, kao i države porijekla lica koje sa klijentom obavlja transakcije.

Rizik klijenta označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na karakteristike klijenta, uključujući njegov pravni status, kompleksnost vlasničke strukture, izloženost kao politički eksponirane osobe, učestalost promjena vlasništva, stepen transparentnosti, prirodu poslovanja i prethodnu istoriju saradnje.

Rizik proizvoda i usluge označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na vrstu, svrhu i kompleksnost usluge koju pruža obveznik, posebno ako ona omogućava rukovanje novcem ili imovinom klijenta, sticanje stvarnog vlasništva nad sredstvima, ili prikriivanje izvora i porijekla sredstava (npr. fiducijarne usluge, transakcije preko escrow računa, upravljanje virtuelnim sredstvima, organizovanje kockarskih igara itd.).

Rizik transakcije označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na učestalost, iznos, složenost i strukturu transakcija koje klijenti izvršavaju, kao i njihov ekonomski kontekst. Povećani rizik postoji kod neuobičajeno velikih transakcija, transakcija koje nemaju jasno opravdanje, složenih međunarodnih transfera sredstava, povezivanja više manjih transakcija kako bi se izbjegla zakonska obaveza izvještavanja, kao i transakcija koje uključuju visokorizične jurisdikcije.

Rizik distributivnog kanala označava procjenu izloženosti riziku od pranja novca i finansiranja terorizma u odnosu na način na koji se usluga pruža ili transakcija izvršava, uključujući stepen lične interakcije između klijenta i obveznika, upotrebu posrednika ili trećih lica, korišćenje digitalnih kanala, kao i mogućnost identifikacije i verifikacije klijenta putem udaljenih sredstava. Poseban rizik se vezuje za kanale koji omogućavaju anonimnost, ograničenu kontrolu nad identifikacijom ili fizičku distancu između klijenta i pružaoca usluge.

3.2 Kategorije rizika klijenta

Procjena rizika je obavezujući uslov prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, kao i tokom njegovog trajanja. Obveznik je dužan sa jednakom pažnjom da postupa kako prije uspostavljanja poslovnog odnosa i prilikom donošenja odluke o prihvatljivosti klijenta, tako i u toku trajanja poslovnog odnosa, kako bi se rizik sistemski i efikasno

pratio, i njegova procjena mijenjala (kada je potrebno) shodno izmijenjenim faktorima koji utiču na njegovu procjenu, i na kraju, kako bi bio efikasno ublažen, ranjivost smanjenja, a posljedice pojavljivanja rizičnog događaja svedene na minimum.

Na osnovu izvršene analize rizika za klijenta ili grupu klijenata, obveznik je dužan da ih u skladu sa Zakonom svrsta u sledeće kategorije rizika:

Kategorija rizika	Mjere i radnje koje se preduzimaju
Niži rizik	Moguća primjena pojednostavljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta
Srednje niži rizik	Primjena opštih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta
Srednji rizik	Primjena opštih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta
Srednje visok rizik	Primjena produbljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta
Visok rizik	Primjena produbljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta

Obveznik na osnovu analize rizika utvrđuje tzv. početni rizični profil klijenta i klasifikuje klijenta u određenu kategoriju rizika, a tokom trajanja poslovnog odnosa na osnovu ponovne analize rizika potvrđuje početni rizični profil klijenta ukoliko nije bilo odstupanja ili vrši reklasifikaciju klijenta prema njegovom rizičnom profile. Kako bi se ovaj pristup mogao sistemski primijeniti, potrebno je da obveznik razvije sistem evidencije klijenata po kategorijama rizika sa mogućnošću dokumentovanja klasifikacije i reklasifikacije istih (s navedenim razlozima).

Klasifikaciju i reklasifikaciju klijenta po kategorijama rizika sprovodi organizaciona jedinica ili zaposleni kod obveznika koji najbolje poznaje klijenta i koji ima neposredan ili posredan kontakt (u zavisnosti od načina identifikacije) sa klijentom u saradnji sa licima ovlašćenim za sprovođenje mjera otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Prilikom klasifikacije klijenta po kategoriji rizika, obveznik takođe razmatra i identifikuje rizik proizvoda/usluge i transakcije, koji se odnosi na nivo njihove složenosti, vrijednosti, kao i stepena anonimnosti.

Prilikom uvođenja novog proizvoda/usluge, obveznik je dužan da izvrši analizu i procjenu:

- rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koji može nastati kao posledica tog proizvoda/usluge;
- uticaja tog novog proizvoda/usluge na izloženost obveznika riziku od pranja novca i finansiranja terorizma;
- uticaja tog novog proizvoda/usluge na mogućnost adekvatnog upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

U odnosu na nivo složenosti proizvoda/usluge i transakcije, obveznik prilikom procjene rizika naročito cijeni u kojoj mjeri se može u potpunosti stvoriti jasan pregled osnova istih (postojanje adekvatnog dokumenta), zatim strana učesnika uključenih u poslovni odnos, načina izvršenja, kao i uključenih država; dakle osnovnih elemenata bez čije procjene rizika i prihvatljivosti ne bi ni mogla biti realizovana transakcija/usluga.

Obveznik je dužan da u toj procjeni analizira elemente složenosti i uticaja na rizik, te da preduzme adekvatne mjere u odnosu na utvrđeno. Obveznik u odnosu na složenost proizvoda/usluge i transakcije treba naročito obratiti pažnju na to da li je u odnos uključeno više strana ili više različitih država, u kojoj mjeri je dozvoljeno da proizvode ili usluge plaćaju treća lica, da li transakcija ima ekonomsku opravdanost, tj. da li je prati opravdavajući osnov i iznos.

Neophodno je da obveznik razumije rizike koji se odnose na nove proizvode, posebno one koji podrazumijevaju korišćenje novih tehnoloških dostignuća ili načina plaćanja. U odnosu na nivo vrijednosti proizvoda/usluga ili transakcija obveznik naročito cijeni u kojoj mjeri proizvodi ili usluge uključuju, olakšavaju ili podstiču transakcije velike vrijednosti, zatim u kojoj mjeri se proizvodi ili usluge pružaju u gotovini i/ili kriptoomovini u većim iznosima, te je dužan preduzeti adekvatne mjere upravljanja tim rizikom. Obveznik je dužan da utvrdi u kojoj mjeri pojedinačni proizvod/usluga ili transakcija omogućava ili olakšava anonimnost klijenta ili stvarnog vlasnika klijenta (npr. akcije na donosioca, „off shore“ pravna lica, pravna lica čija je organizaciona struktura takva da im omogućava visok stepen anonimnosti i kriptovalute...), kao i da utvrdi rizik od mogućnosti da treće lica koje nije dio poslovnog odnosa daje instrukcije u vezi s tim odnosom ili mu se omogućava direktan pristup upotrebe proizvoda/usluge ili izvršenje transakcije.

3.3 Identifikacija rizika

Identifikacija rizika se odnosi na identifikaciju prijetnji, ranjivosti i uticaja(posledica).

Prijetnje po obveznika se identifikuju kao izvori rizika, i rezultat su uzajamne korelacije:

- konkretnih kriminalnih aktivnosti koje generišu nezakonita sredstva (npr. utaja poreza, trgovina drogom, zelenaštvo, zloupotrebe u javnim nabavkama, korupcija);
- obrazaca ponašanja koji ukazuju na mogućnost zloupotrebe sektora (npr. česta upotreba gotovine, nestandardne transakcije, korišćenje posrednika ili offshore struktura);
- kategorija klijenata ili poslovanja koje su prema NPR klasifikovane kao visoko rizične (npr. promet nepokretnostima, fiducijarne usluge, trgovina dragocjenostima, virtuelna imovina, igre na sreću).

Ranjivosti predstavljaju slabosti ili manjkavosti u internim sistemima obveznika ili lošim praksama koje omogućavaju ili olakšavaju realizaciju prijetnje. One se procjenjuju kroz:

- nepostojanje efikasnih mehanizama za poznavanje i praćenje klijenta (npr. ograničena provjera stvarnog vlasništva, oslanjanje na formalnu dokumentaciju bez ekonomske analize);
- nedostatak internih kontrolnih mehanizama i obuka (posebno kod manjih obveznika i pojedinaca – računovođa, samostalnih agenata itd.);
- stepen složenosti i automatizacije usluga (npr. online usluge bez adekvatne kontrole);
- odsustvo sistema za praćenje i izvještavanje (ne postupanje po članu 66 Zakona).

Ranjivost obveznika se može kvantifikovati posmatranjem učestalosti sumnjivih transakcija, uočenih propusta u dostavljanim informacijama FOJ-u i nadzornim tijelima, kao i postojanjem sistemskih slabosti utvrđenih u analizama.

Posljedice predstavljaju konkretne negativne efekte po obveznika ukoliko se prijetnja realizuje kroz konkretan rizični događaj, zloupotrebljavajući postojeću ranjivost.

Prijetnje, ranjivosti i posljedice se analiziraju sa aspekta:

- obveznika – finansijske kazne, reputacijski gubici, gubitak poslovanja;
- sektora – povećanje učestalosti zloupotreba, destabilizacija tržišta, pojava nelojalne konkurencije u određenom segmentu poslovanja;
- nacionalnog sistema – narušavanje povjerenja u regulatorni okvir, gubitak međunarodnog rejtinga, pojačan nadzor od strane međunarodnih tijela (npr. FATF evaluacija).

3.4 Analiza i procjena rizika

Nakon izvršene identifikacije prijetnji, ranjivosti i posljedica obveznik je dužan da izvrši izračunavanje njihovog uzajamnog djelovanja na rizik od PN/FT, kroz ocjenjivanje (ponderisanje) i kategorisanje rizika po važnosti (za određeni poslovni odnos ili povremene transakcije). Pri ponderisanju, obveznik je dužan osigurati da:

- Na dodjeljivanje pondera neopravdano ne utiče samo jedan faktor;
- Ocjena rizika ne bude uslovljena nivoom dobiti obveznika;
- Ponderisanje ne dovede do situacije gdje bi postalo nemoguće da bilo koji poslovni odnos bude kategorizovan kao visoki rizik.

Ukoliko obveznik koristi automatizovane sisteme informacionih tehnologija za dodjelu ocjene rizika za potrebe kategorizacije poslovnih odnosa ili povremenih transakcija, bilo da ih je nabavio od spoljnog dobavljača ili ih je sam razvio, mora razumijeti način na koji sistem radi i način na koji sistem kombinuje faktore rizika da bi dobio sveukupnu ocjenu rizika.

Obveznik uvijek mora biti siguran da dodijeljena ocjena rizika održava njegovo razumijevanje rizika od pranja novca i finansiranje terorizma, i na zahtjev nadzornog organa to mora dokazati.

Izračunavanje rizika od PN/FT može biti:

Numeričko izračunavanje rizika, koje obuhvata:

- Ovaj pristup koristi kvantitativne metode za procjenu rizika;
- Prijetnji, ranjivosti i posljedica se mjere i izražavaju numeričkim vrednostima, na primjer, koristeći bodovanje ili ponderisanje;
- Rezultati se izražavaju u obliku brojeva, vjerovatnoće ili procijenjenih vrijednosti;
- Ovaj pristup omogućava precizniju analizu i upoređivanje različitih scenarija.

Kod numeričkog izračunavanja rizika prijetnjama, ranjivostima i posledicama dodjeljuju se vrijednosti od 1 do 5, a rizik se izračunava kao proizvod prijetnji, ranjivosti i posljedica. Dobijeni rezultat predstavlja nivo rizika čija kategorija se određuje na osnovu vrijednosti datih u tabeli nivo rizika.

Tabela: Nivo rizika	
Kategorija rizika	nivo rizika
Niži rizik	1 - 5
Srednje niži rizik	6 - 20
Srednji rizik	21 - 50
Srednje visok rizik	51 - 95
Visok rizik	96 - 125

Opisno izračunavanje rizika obuhvata:

- Ovaj pristup koristi kvalitativne metode za procjenu rizika;
- Prijetnje, ranjivosti i posledice se opisuju riječima, bez numeričke kvantifikacije (kvantifikacija - pretvaranje rizika u numeričke vrijednosti);
- Analiza se fokusira na identifikaciju i razumijevanje potencijalnih rizika, bez preciznog mjerenja;
- Rezultati se izražavaju u obliku opisa, ocjena ili kvalitativnih zaključaka;
- Ovaj pristup je koristan kada precizni podaci nisu dostupni ili kada je teško kvantifikovati faktore rizika.

Obveznici mogu da koriste kombinaciju oba pristupa kako bi dobili sveobuhvatnu sliku o rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma. Numeričko izračunavanje pruža preciznost, dok opisno izračunavanje dopunjuje razumijevanje konteksta i specifičnosti

situacije. Razlika između numeričkog i opisnog izračunavanja rizika od pranja novca i finansiranja terorizma bitna je u analizi i upravljanju rizicima od PN/FT.

3.5 Faktori rizika

Faktori rizika su osobine, okolnosti ili ponašanja koja povećavaju (ili smanjuju) vjerovatnoću da će doći do pranja novca ili finansiranja terorizma.

Faktori rizika služe za procjenu da li je konkretna situacija više ili manje izložena riziku. Na osnovu ovih faktora se bira odgovarajuća mjera poznavanja i praćenja i poslovanja klijenta (pojednostavljenje mjere poznavanja i praćenja i poslovanja klijenta, standardne mjere poznavanja i praćenja i poslovanja klijenta, produbljene mjere poznavanja i praćenja i poslovanja klijenta).

Prijetnja pokušava da iskoristi ranjivost, dok faktor rizika nam govori da li je vjerovatno da će se to desiti u konkretnom slučaju (klijent, usluga, transakcija...).

Faktor rizika je ono što vidimo kod klijenta/usluge/transakcije, prijetnja je ono čega se bojimo, a ranjivost je ono što nas čini podložnim toj prijetnji.

3.5.1 Geografski faktori višeg rizika

Faktori kojima se određuje da li neka država ili geografska lokacija spada u zemlje sa višim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma su sledeći:

- visokorizične treće države koje u skladu sa Zakonom objavljuje FOJ - države koje su od strane FATF označene kao države koje ne primijenjuju adekvatne mere za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.;
- off shore pravna lica (obveznik je dužan da detaljno izvrši procjenu poslovanja firme koja dolazi sa off shore destinacija. Naime, često se mogu pojaviti „školjka firme“ koje su prikrivene i svoje namjere skrivaju pod legalnom djelatnošću.)
- države prema kojima su Ujedinjene nacije, Evropska unija, Savjet Evrope, ili druge međunarodne organizacije primijenile sankcije, embargo ili slične mjere;
- države koje su od strane kredibilnih institucija (FATF, UN i dr) označene kao države koje podržavaju ili finansiraju terorističke aktivnosti ili organizacije;
- države koje su od strane kredibilnih institucija (npr. Svjetska banka, MMF) označene kao države sa visokim stepenom korupcije i kriminala;

3.5.2 Faktori višeg rizika klijenta

Aktivnosti koje klijenti obavljaju a koje mogu ukazivati na veći rizik su:

- Klijent prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa obveznikom izbjegava lično pojavljivanje, već umjesto toga insistira na posrednom kontaktu;

- Klijenti čija je struktura takva da je teško utvrditi stvarnog vlasnika ili lica koje ima kontrolni udio, klijenti u čijoj su strukturi prepoznati trustovi, klijenti koji koriste treća lica, klijenti kod kojih je zbog strukture, pravne forme ili složenih i nejasnih odnosa, teško utvrditi identitet njihovih stvarnih vlasnika ili lica koja njima upravljaju, kao što su: fondacije, trustovi i druga slična lica stranog prava, dobrotvorne i neprofitne nevladine organizacije: pravna lica sa nejasnom vlasničkom strukturom i koja nije osnovala kompanija iz zemlje koja primijenjuje standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koji su na nivou standarda propisanih Zakonom;
- Klijent se bavi djelatnošću koja uključuje veliki promet gotovine (na primjer: restoran, kladionica, pumpa, mjenjačnica, kazino, cvjećara, trgovac plemenitim metalima, automobilima, umjetninama, prevoznik robe i putnika, sportsko društvo, građevinska firma, investitor u izgradnju nekretnina...);
- Klijenti koji imaju račune kod različitih finansijskih institucija na istom području bez evidentne ekonomske opravdanosti;
- Klijent koji bez značajnog razloga zahtijeva brzo obavljanje posla ili transakcije, pritom ne vodeći računa o većim troškovima koje to iziskuje;
- Klijent nudi novac, poklone ili druge pogodnosti kao protivuslugu za poslove za koje postoji sumnja da nisu u potpunosti u skladu sa propisima;
- Klijent želi da uvjeri obveznika da nije potrebno da popuni ili priloži neki od potrebnih dokumenata;
- Klijent izbjegava dostavljanje neophodne dokumentacije ili obveznik gaji sumnju u vjerodostojnost pribavljenje dokumentacije;
- Klijent obavlja djelatnost koja je u skladu sa Nacionalnom procjenom rizika označena kao visokorizična;
- Klijent nema zaposlenih, niti poslovne prostorije, što nije srazmjerno sa obimom poslovanja;
- Klijent vrši česte promjene naziva, sjedišta, vlasničke strukture, statusne promjene;
- Klijent iskazuje neuobičajen zahtev za zaštitom privatnosti, posebno u vezi sa podacima koji se odnose na njegov identitet, djelatnost, imovinu ili poslovanje;
- Klijent odustaje od naloga radi izbjegavanja identifikacije nakon što je u skladu sa odredbama zakona upoznat sa obavezom da se identifikuje;
- Klijenti kod kojih postoji sumnja da je lice označeno na restriktivnim mjerama (konsolidovana lista Komiteta za sankcije na osnovu Rezolucije 1267 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, „crne liste“ EU i druge) ili da je lice povezano sa licima koja se nalaze na restriktivnim mjerama;
- Klijent koji je PEL;
- Klijent, obveznik revizije, svake godine zaključuje ugovor sa novim ovlašćenim revizorom;
- Klijent želi da uvjeri računovođu da nije potrebno da popuni ili priloži neki od potrebnih dokumenata ili mu nije poznato gdje se čuva poslovna dokumentacija;

- Klijent ne dostavlja računovodstvenu ispravu ili postoji sumnja u vjerodostojnost računovodstvene isprave da je istinita i da prikazuje poslovnu promjenu ili dostavljena računovodstvena isprava ne sadrži sve podatke potrebne za knjiženje u poslovnim knjigama, a klijent i dalje insistira da takva isprava bude proknjižena;
- Klijent prilaže samo kopije ličnih isprava ili pokušava da obavi identifikaciju sa drugim ispravama, koje nijesu lične isprave;
- Klijent u suprotnosti sa poslovnom praksom traži da računovođa u svoje ime i za svoj račun obavi transakciju;
- Klijent raskida ugovor o saradnji sa računovođom zbog zahtjeva za dodatnim objašnjenjem realizacije (ili najave realizacije) određenih transakcija
- Klijent često mijenja računovođu;
- Klijent fakturiše usluge za koje se ne može sa sigurnošću potvrditi da su izvršene, odnosno vrši plaćanja za određenu vrstu usluge pravnim licima sa sjedištem na ošor destinacijama, odnosno "poreskim rajevima";
- Odgovorno lice klijenta ne poznaje dobro svoje poslovanje ili je vidno nezainteresovano za poslovanje;
- Klijent neočekivano pokazuje veliko interesovanje za kontrole i politike njihovog sprovođenja, dobro poznaje pravila o obavještanju o sumnjivim transakcijama i djeluje kao da je dobro upoznat sa predmetima koji se odnose na pranje novca i finansiranje terorizma;
- Klijentom se upravlja putem neformalnih kanala (npr. putem porodičnih ili prijateljskih odnosa)
- Klijent svoje poslovne odnose ili transakcije obavlja (ili je obavljao) u neuobičajenim okolnostima, kao na primjer:
 - velika i neočekivana geografska udaljenost između klijenta i obveznika sa kojim je uspostavljen poslovni odnos ili vršena transakcija;
 - često, neočekivano i ekonomski neopravdano uspostavljanje poslovnih odnosa slične vrste sa više obveznika, kao što je otvaranje računa kod većeg broja obveznika, zaključivanje više ugovora o pružanju usluga u kratkom periodu;
- Klijentovi neaktivni računi iznenada postaju aktivni i preko njih se vrše značajni transferi po obimu i učestalosti u odnosu na klijentov obim poslovanja.
- nabavka robe ili usluga koje nikada nisu bile predmet poslovanja stranke ili nabavka robe po višim cijenama od tržišnih bez jasnih razloga za takvu nabavku;
- insistiranje na tajnosti transakcije.
- Klijent koji se interesuje za nekretninu, koju nije lično vidio, tu nekretninu kupuje preko posrednika (advokata, zastupnika, bliskih osoba i dr.), a postoje saznanja da klijent kupac obavlja razna poslovanja na ivici legalnosti (nezakonito).
- Vrijednost ponuđene nepokretnosti je velika, a klijent daje nelogične odgovore o načinima plaćanja te nepokretnosti, odnosno raspituje se da se transakcije isključivo obave u gotovom novcu ili kombinovano sa nepouzdanim izvorima plaćanja.

- Postoje saznanja da klijent ima lošu reputaciju ili da postoji sumnja u izvore sredstava, da u svom poslovanju koristi virtuelne valute (npr. bitcoin ili lajtcoin) ili koristi alternativne kanale plaćanja (npr. havala, hundi), sa ciljem izbjegavanja redovnih finansijskih kanala.
- Klijent koji prema saznanjima ima izvore novca u inostranstvu ili van finansijskog sistema i želi da ugovori plaćanja u više manjih iznosa koristeći platne institucije za prenos novca.
- Klijent insistira na novim uslugama novčanog poslovanja, pri čemu postoji vjerovatnoća da ne mogu da se identifikuju realni tokovi novca ili učesnici plaćanja koji se do sada nijesu pojavljivali na tržištu kod posrednika ili se koriste različiti elektronski ili drugi kanali plaćanja.

3.5.3 Faktori višeg rizika transakcija

Transakcije koje ukazuju na mogućnost višeg rizika su:

- Transakcije koje znatno odudaraju od standardnog ponašanja klijenta;
- Transakcije kod kojih ne postoji ekonomska opravdanost (tipičan primjer predstavlja tzv. trgovanje hartijama od vrijednosti sa planiranim gubitkom - učestala kupovina hartija od vrijednosti koje se kupuju uplatom gotovine na namjenske račune, nakon se čega ubrzo prodaju ispod cijene; kod ovakvih transakcija evidentna je namjera klijenta da se u što kraćem roku oslobodi kupljenih hartija od vrijednosti, pritom ne mareći za iznos po kojoj iste prodaje);
- Transakcije koje se vrše tako da se izbegavaju standardni i uobičajeni metodi kontrole;
- Transakcije kod kojih klijent odbija da dostavi prateću dokumentaciju;
- Transakcije koje su međusobno povezane a obavljaju se u kraćem vremenskom periodu ili u više intervala međusobno, a koje su u iznosu ispod limita za izvještavanje FOJ-a (u iznosu od 100.000,00 eura);
- Transakcije koje obuhvataju više učesnika koji obavljaju transakciju bez jasnog pravnog osnova i ekonomske opravdanosti;
- Transakcije kod kojih dokumentacija ne odgovara načinu sprovođenja same transakcije;
- Transakcije kod kojih izvor sredstava nije jasan ili se ne može utvrditi njihova veza s poslovanjem klijenta;
- Najavljene blok transakcije akcijama, a naročito kada se kao kupci pojavljuju novoosnovane kompanije ili kompanije registrovane na off shore destinacijama;
- Neobjašnjive fluktuacije u bilansu uspeha – neusklađenost bilansnih pozicija (neopravdano visoki prihodi u odnosu na rashode);
- Transakcije kod kojih se fakturiše usluga za koju se ne može sa sigurnošću utvrditi da li je zaista izvršena;
- Učestale transakcije u velikim iznosima koje nisu u skladu sa redovnim poslovanjem (na primjer, kod procjene rizika transakcije treba poći od odgovora na sledeća pitanja: Šta je predmet transakcije? Da li je transakcija neobično

visoka uzimajući u obzir dotadašnje transakcije konkretnog klijenta? Da li su podaci u prezentovanoj dokumentaciji revizoru usaglašeni? Da li uknjiženja promjena u finansijskim izvještajima vršena na osnovu vjerodostojnih dokumenata?).

- Transakcije koje omogućavaju anonimnost ili prikrivanje identiteta korisnika, kao što su prepaid kartice, virtuelne valute, fiducijarni računi ili proizvodi bez obavezne identifikacije korisnika;
- Upotreba mobilnih i elektronskih kanala za učestale transakcije u malim iznosima koje ukupno dostižu prag za izvještavanje, što može ukazivati na tzv. smurfing ili fragmentaciju iznosa radi prikrivanja;
- Klijent koji je nedavno kupio nepokretnost, prodaje je za višestruko veću cijenu od kupovne, što ukazuje na povezana lica zbog fiktivnog transfera novca i skrivanja porijekla i raslojavanja;
- Ugovorene kupovine nekretnina, a naročito kada se kao kupci pojavljuju nepoznate ili novonosnovane kompanije, a posebno one koje dolaze sa off shore destinacija;
- Kupovina nekretnina koja se obavlja sredstvima uplaćenim na više računa u različitim bankama, a naročito ako su deponovana sredstva u iznosu nešto ispod iznosa za izvještavanje;
- Klijent koji se interesuje za nekretninu, koju nije lično vidio, tu nekretninu kupuje preko posrednika (advokata, zastupnika, bliskih osoba i dr.), a postoje saznanja da klijent kupac obavlja razna poslovanja na ivici legalnosti (nezakonito);
- Vrijednost ponuđene nepokretnosti je velika, a klijent daje nelogične odgovore o načinima plaćanja te nepokretnosti, odnosno raspituje se da se transakcije isključivo obave u gotovom novcu ili kombinovano sa nepouzdanim izvorima plaćanja;
- Klijent osniva, bez opravdanog razloga, veliki broj povezanih lica koja iznenada počinju da međusobno posluju bez posebno bitnih ekonomskih razloga;
- Raspodjela neraspoređene dobiti nastale na osnovu fiktivnog poslovanja;
- Klijent ima složenu vlasničku strukturu u odnosu na djelatnost koju obavlja, dok takođe postoje sumnje da se radi o fiktivnim transakcijama, kao i da klijent ostvaruje velike prilive od off shore kompanija, za koje je teško identifikovati vlasničku strukturu. Takođe, klijent svake godine zaključuje ugovor sa različitim privrednim društvima za reviziju. Prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, klijent je izbjegavao lično pojavljivanje, insistirajući na posrednom kontaktu.

3.5.4 Faktori višeg rizika usluga/proizvoda

Proizvodi i usluge koje ukazuju na mogućnost višeg rizika su:

- Proizvodi i usluge koji omogućavaju anonimnost ili prikrivanje identiteta korisnika, kao što su prepaid kartice, virtuelne valute, fiducijarni računi ili proizvodi bez obavezne identifikacije korisnika;

- Proizvodi i usluge koje omogućavaju brzo i neselektivno preusmjeravanje sredstava, naročito kroz mehanizme kao što su elektronski transferi bez dovoljne kontrole ili korišćenje platnih instrumenata trećih lica;
- Proizvodi i usluge koji podrazumijevaju visoke gotovinske transakcije, naročito oni koji omogućavaju polaganje, isplatu ili konverziju značajnih iznosa u gotovini bez proporcionalne kontrole (npr. mjenjačnice, gotovinske blagajne);
- Proizvodi koji se mogu lako prenijeti ili konvertovati, kao što su dragocjeni metali, vrijednosni papiri na donosioca, luksuzna roba visoke vrijednosti (npr. satovi, umjetnine), i koji omogućavaju brzo raslojavanje sredstava;
- Kompleksne finansijske usluge koje uključuju sofisticirane strukture ili višestruka posredovanja, kao što su trustovi, off shore fondovi, derivativni proizvodi i razne forme strukturiranih investicija;
- Proizvodi koji omogućavaju ili podstiču višestruko plaćanje iz različitih izvora, posebno ako nije obavezno identifikovati sve izvore finansiranja;
- Usluge koje uključuju česte povrate sredstava, raskide ugovora, ili preusmjeravanje uplata, naročito kada klijent ne pruža zadovoljavajuće objašnjenje za takvo ponašanje;
- Usluge koje uključuju prodaju nepokretnosti ili pokretne imovine visoke vrijednosti, naročito kada se transakcije obavljaju preko zastupnika, fiducijarnih lica ili nerezidentnih subjekata;
- Proizvodi i usluge koji se nude bez fizičkog prisustva klijenta, odnosno oni kod kojih se cijeli proces – od ugovaranja do plaćanja – odvija elektronski i bez lične provjere;
- Finansijske usluge koje uključuju visoko rizične jurisdikcije, naročito one koje su na listama nekooperativnih zemalja prema FATF, EU ili drugim relevantnim tijelima;
- Proizvodi čija se vrijednost određuje subjektivno ili čiji je tržišni mehanizam slabije regulisan, što omogućava manipulaciju cijenama radi prikrivanja porijekla sredstava (npr. prodaja umetničkih djela, kolekcionarskih predmeta, kripto imovine);
- Usluge koje omogućavaju indirektno vlasništvo nad predmetima velike vrijednosti, posebno u situacijama kada vlasništvo nije transparentno dokumentovano;
- Usluge koje se pružaju u okviru zatvorenih poslovnih mreža ili partnerstava, u kojima postoji niska transparentnost i minimalna eksternalna kontrola ili revizija.

3.5.5 Faktori višeg rizika kanala distribucije

Kanali distribucije koji ukazuju na mogućnost višeg rizika su:

- Kanali distribucije koji omogućavaju uspostavljanje poslovnog odnosa bez fizičkog prisustva klijenta, a bez dodatnih mjera autentifikacije ili elektronske identifikacije (npr. registracija putem interneta bez video identifikacije ili kvalifikovanog elektronskog potpisa);

- Posrednički kanali kroz koje klijent ne dolazi u direktan kontakt sa prodavcem ili pružaocem usluge, već koristi usluge zastupnika, advokata, notara, agenata ili fiducijarnih lica bez jasnog mandata ili ovlašćenja;
- Korišćenje trećih lica za prenos sredstava ili imovine, naročito kada su ta treća lica registrovana u jurisdikcijama visokog rizika ili kada nije moguće pouzdano utvrditi njihov identitet i svrhu uključenosti;
- Distribucija proizvoda i usluga preko digitalnih platformi koje nemaju adekvatne bezbjednosne i identifikacione protokole, ili kada je omogućena registracija sa minimalnim podacima (npr. bez potvrde prebivališta ili izvora sredstava);
- Kanali distribucije koji uključuju agente, partnerske firme ili treća lica koje nisu obuhvaćene istim internim SPNFT pravilima, niti su podložne nezavisnoj reviziji ili regulatornom nadzoru;
- Kanali distribucije koji omogućavaju visoku brzinu izvršenja bez vremenskog perioda za verifikaciju transakcije, naročito u kombinaciji sa nedostatkom prethodne provjere klijenta;
- Distribucija usluga preko međunarodnih ili nereguliranih platnih procesora, koji omogućavaju transakcije bez detaljnog uvida u tokove novca i krajnjeg korisnika sredstava;
- Korišćenje poštanskih, kurirskih ili drugih neelektronskih oblika komunikacije za zaključenje ugovora, distribuciju proizvoda i usluga, i realizaciju transakcija, bez mogućnosti potvrde identiteta ili autentičnosti dostavljene dokumentacije;
- Kanali distribucije koji se koriste povremeno i jednokratno, bez postojanja trajnog poslovnog odnosa, posebno kada nije moguće pratiti istoriju komunikacije ili transakcija.

3.5.6 Geografski faktor nižeg rizika

Faktori nižeg rizika koji se odnose na određenu državu odnosno geografski položaj:

- Ako klijent dolazi iz države članice EU koje nisu na listi visokorizičnih trećih država
- Ako država iz koje klijent dolazi ima efikasan sistem borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, prepoznat od strane FATF-a;
- Klijent dolazi iz članice Evropske unije, ili drugih država sa snažnim regulatornim okvirima, koje dosledno primjenjuju međunarodne standarde u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- Klijent dolazi iz zemlje koja je označena kao jurisdikcije sa niskim rizikom od strane FATF-a, i koja nije na listama nadziranih ili visokorizičnih zemalja (npr. nisu na FATF sivoj listi ili crnoj listi);
- Klijent dolazi iz zemlje sa stabilnim političkim sistemom i niskim stepenom korupcije, koje su visoko rangirane na indeksima kao što su Transparency

International CPI (Corruption Perceptions Index) i World Bank Governance Indicators;

- Klijent dolazi iz zemlje koje redovno sprovode i objavljuju izvještaje o procjeni rizika (NPR), kao i one koje imaju efikasan sistem nadzora i sankcionisanja u oblasti AML/CFT;
- Klijent dolazi iz jurisdikcije u kojima se poštovanje pravila o PEL statusu, porijeklu sredstava i transparentnosti vlasništva sprovodi dosledno i dokumentovano, sa postojanjem javno dostupnih registara stvarnih vlasnika;
- Klijent dolazi iz zemlje koje su potpisnice i sprovode međunarodne konvencije u oblasti borbe protiv finansijskog kriminala, uključujući Konvenciju UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala (Palermo), Konvenciju protiv korupcije (UNCAC) i druge relevantne instrumente;
- Klijent dolazi iz geografske oblasti u kojima se dominantno posluje u euru i uz striktno praćenje tokova novca, bez mogućnosti korišćenja neregulisanih instrumenata ili finansijskih aranžmana;

3.5.7 Faktori nižeg rizika klijenta

U faktore nižeg rizika klijenta spadaju:

- državni organ ili organ lokalne samouprave i drugo pravno lice koje vrši javna ovlašćenja;
- privredno društvo ili drugi oblik obavljanja privredne djelatnosti koje vrši javna ovlašćenja, koje se kotira na berzi i koje podliježe obavezi dostavljanja informacija prema pravilima berze ili u skladu sa propisima koji uvode obavezu transparentnosti stvarnog vlasnika tog društva;
- dolazi iz država ili sa geografskog područja koje imaju razvijen sistem za borbu protiv pranja novca i finansiranje terorizma.

3.5.8 Faktori nižeg rizika transakcija

U faktore nižeg rizika transakcija spadaju:

- Transakcije koje su u skladu sa poznatim profilom i uobičajenim poslovanjem klijenta, uključujući očekivanu učestalost, iznose i način izvršenja transakcije;
- Transakcije koje se sprovode isključivo putem računa u renomiranim domaćim ili EU bankama, sa jasno utvrđenim izvorom sredstava i bez znakova fragmentacije ili prikrivanja;
- Transakcije koje prati potpuna prateća dokumentacija, uključujući račune, ugovore i druge dokaze o ekonomskoj osnovanosti transakcije;
- Transakcije koje su dio dugoročnog i stabilnog poslovnog odnosa, pri čemu klijent redovno komunicira sa obveznikom i transparentno postupa u svim fazama procesa;

- Transakcije koje se vrše između lica sa dokazanom ili nespornom reputacijom i transparentnom vlasničkom strukturom, uključujući klijente koji su podvrgnuti obaveznim eksternim revizijama i koji posluju u regulisanim sektorima ili sektorima nižeg rizika;
- Kupovina proizvoda ili usluga od strane klijenata sa stabilnim i jasno dokazivim prihodima, kao što su zaposleni u javnim institucijama, multinacionalnim kompanijama ili visoko transparentnim poslovnim subjektima;
- Transakcije koje uključuju klijente koji se lično pojavljuju, spremni su na saradnju i bez oklijevanja pružaju sve potrebne informacije, uključujući podatke o izvorima finansiranja;
- Transakcije koje se sprovode u stabilnim regulatornim jurisdikcijama, koje su članice EU, i nisu na FATF listama i nemaju istorijat nedovoljne saradnje u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma;
- Transakcije koje se vrše putem domaćih bankarskih institucija i jasno su povezane sa konkretnim poslovima, tj. ugovorima i dokazima o izvršenju obaveza, bez znakova nepravilnosti ili nelogičnosti;
- Transakcije između klijenata koji posluju isključivo sa partnerima iz istog sektora i jurisdikcije, bez preusmjeravanja sredstava ka nepoznatim ili visoko rizičnim destinacijama;
- Transakcije koje ne uključuju gotovinske ili kripto uplate i isplate već se u potpunosti obavljaju preko bankarskih računa i uz jasno definisane oblike plaćanja;
- Transakcije u okviru redovnog poslovanja pravnih lica sa višegodišnjom istorijom, dobrim bonitetom i bez zabilježenih pravnih ili finansijskih sporova;
- Klijenti koji su prethodno prošli kroz stroge procedure KYC/ produbljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja i kod kojih nije bilo izvještaja vezanih za sumnjive transakcije ili aktivnosti.

3.5.9 Faktori nižeg rizika usluga/proizvoda

Proizvodi i usluge koje ukazuju na mogućnost nižeg rizika su:

- Proizvodi i usluge koji zahtijevaju obaveznu identifikaciju klijenta i dokumentaciju o izvoru sredstava, te ne dozvoljavaju anonimno korišćenje (npr. standardni bankarski računi sa verifikovanim klijentima);
- Proizvodi i usluge koje se pružaju isključivo u okviru dugoročnih i jasno definisanih ugovornih odnosa ili su strogo regulisani domaćim zakonodavstvom i podliježu čestoj eksternoj i internoj reviziji;
- Proizvodi i usluge sa niskim limitima za polaganje sredstava i ograničenim mogućnostima prenosa ili povrata novca, kao što su štedni računi sa minimalnim prometom;

- Proizvodi i usluge koje ne uključuju korišćenje gotovine ili kriptovaluta ili su gotovinske ili kripto transakcije strogo ograničene, te se oslanjaju isključivo na bankarske ili elektronske oblike plaćanja;
- Standardizovani proizvodi sa transparentnim troškovima, fiksnim iznosima i unaprijed definisanim uslovima poslovanja, kod kojih nema prostora za manipulaciju tržišnom vrijednošću;
- Proizvodi i usluge koji se pružaju isključivo fizičkim licima sa stalnim prebivalištem u Crnoj Gori ili jurisdikcijama niskog rizika, kao što su članice EU;
- Proizvodi i usluge koje se realizuju isključivo uz fizičko prisustvo klijenta ili kroz provjerene digitalne platforme sa naprednim mehanizmima autentifikacije, čime se umanjuje rizik od lažnog predstavljanja;
- Proizvodi i usluge koje ne uključuju složene finansijske strukture, posrednike niti off shore kompanije, već se odvijaju direktno između prodavca ili pružaoca usluge i krajnjeg korisnika;
- Proizvodi i usluge koje uključuju višestruke nivoe internih kontrola, uključujući automatizovano praćenje transakcija, ograničenja iznosa, kao i obavezan izvještajni trag za sve operacije;
- Produžena istorija korišćenja proizvoda i usluga bez odstupanja ili pokušaja zloupotrebe, uz postojanje jasne i dosljedne transakcione evidencije

3.5.10 Faktori nižeg rizika kanala distribucije

Kanali distribucije koji ukazuju na mogućnost nižeg rizika su:

- Direktan fizički kontakt sa klijentom prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa, pri čemu je izvršena potpuna identifikacija uz uvid u originalnu dokumentaciju;
- Korišćenje pouzdanih i sigurnih elektronskih kanala sa unaprijed definisanim protokolima za elektronsku identifikaciju, uključujući kvalifikovani elektronski potpis, autentifikaciju i sertifikovane platforme;
- Kanali distribucije preko ovlašćenih agenata ili podružnica koji posluju pod istim SPNFT pravilima, odnosno kada se svi procesi kontrole i verifikacije vrše u skladu sa centralizovanim politikama i pod regulatornim nadzorom;
- Korišćenje internih prodajnih kanala koji su integrisani u IT sisteme obveznika, sa mogućnošću automatskog praćenja, nadzora i čuvanja transakcionog traga;
- Distribucija proizvoda i usluga putem tradicionalnih, fizički prisutnih filijala ili kancelarija, gdje je moguće izvršiti sveobuhvatan nadzor nad procesom uspostavljanja i održavanja poslovnog odnosa;
- Kanali distribucije koji zahtijevaju višestepenu verifikaciju prije izvršenja transakcije, uključujući prethodnu provjeru identiteta, izvora sredstava i svrhe transakcije;
- Komunikacija i zaključivanje ugovora uz prisustvo notara, advokata ili drugog javnog službenika, u jurisdikcijama sa visokim stepenom regulatornog nadzora i transparentnosti;

- Upotreba digitalnih platformi koje su registrovane i licencirane u Crnoj Gori ili EU ili drugim jurisdikcijama niskog rizika, koje ispunjavaju visoke tehničke i regulatorne standarde;
- Distribucija proizvoda i usluga u okviru višegodišnjeg odnosa sa klijentima koji su prethodno prošli proces produbljenog poznavanja i praćenja poslovanja i kod kojih nije bilo zabilježenih indikatora sumnjivih aktivnosti;
- Kanali koji ne omogućavaju anonimnost i ne uključuju posrednike, već se poslovanje obavlja direktno i transparentno između klijenta i obveznika.

Obveznik je dužan da internim aktom obuhvati faktore rizika koji su propisani ovim smjernicama, a koji su povezani sa njegovom prirodom poslovanja, pri čemu obveznik može definisati i druge faktore rizika koji su povezani sa specifičnom prirodom poslovanja.

4 SISTEM UPRAVLJANJA RIZIKOM OD PRANJA NOVCA I FINANSIRANJA TERORIZMA

Sistem upravljanja rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma (Sistem upravljanja rizicima) je skup internih mehanizama koji omogućava obvezniku da:

- prepozna, procijeni i razumije rizike povezane s klijentima, uslugama, transakcijama i geografskim područjima,
- primijeni mjere za sprječavanje da bude iskorišćena za pranje novca ili finansiranje terorizma,
- i kontinuirano prati i poboljšava svoje aktivnosti u skladu sa zakonskim obavezama.

Sistem upravljanja rizicima treba da bude prilagođen:

- veličini obveznika,
- vrsti usluga koje obveznik pruža,
- nivou rizika kojem je obveznik izložen.

Glavne komponente Sistema upravljanja rizicima su:

1. Analiza rizika odnosno Procjena rizika – identifikacija potencijalno rizičnih klijenata, transakcija i usluga.
2. Politike, kontrole i interne procedure (Politike i procedure) – pisana pravila koja definišu kako da se upravlja rizikom, koje obuhvataju:
 - Ciljeve, obim i način rada sistema upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma

- Mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta – kako, kada i u kojoj mjeri se identifikuje i prati klijent.
 - Dostavljanje podataka finansijsko-obavještajnoj jedinici u skladu sa zakonom
 - Zaštitu i čuvanje podataka i vođenje evidencija
 - Unutranju kontrolu i reviziju u oblasti sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma
 - Obuka zaposlenih – kako zaposleni prepoznaju i reaguju na rizike.
 - Određivanje ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika
3. Kontinuirano praćenje i nadzor nad utvrđenim rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma
 4. Uspostavljanje odgovarajuće unutrašnje organizacije, odnosno organizacione strukture obveznika, srazmjerno obimu i prirodi djelatnosti obveznika.

Cilj Sistema upravljanja rizicima je da obezbijedi usklađenost sa zakonom, očuva reputaciju obveznika i spriječi njenu zloupotrebu za kriminalne svrhe.

4.1 Politike i procedure

Politike i procedure predstavljaju osnovni normativni okvir koji definiše pravila, odgovornosti i način postupanja zaposlenih u cilju sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma. One moraju biti jasno napisane, lako primjenjive i dostupne svim relevantnim zaposlenima.

Svrha politika i procedura:

- Da se obezbijedi usklađenost sa zakonskim i regulatornim zahtjevima;
- Da se identifikuju i ublaže rizici od zloupotrebe poslovanja u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma;
- Da se omogući zaposlenima da na vrijeme prepoznaju sumnjive aktivnosti i pravilno postupaju;
- Da se dokumentuju sve ključne radnje i odluke u vezi sa SPNFT.

Politike i procedure donosi direktor ili uprava (organ upravljanja) obveznika, njihovu izradu koordinira ovlašćeno lice za SPNFT i revidiraju se najmanje jednom godišnje ili kad dođe do promjene propisa ili rizika.

Politike i procedure treba da sadrže i :

1. Opis opredjeljenja rukovodstva za borbu protiv PN/FT
2. Pregled zakonskog okvira i regulatornih obaveza.

3. Definisanje uloga i odgovornosti:

- a. Ovlašćeno lice,
- b. Zaposleni,
- c. Nadzorno i upravljačko tijelo.

4. Opis procesa procjene rizika:

- a. Vrste rizika,
- b. Kriterijumi i metodologija,
- c. Evidentiranje rezultata.

5. Pravila za identifikaciju klijenata:

- a. Kada se sprovodi,
- b. Koji identifikacioni dokumenti su prihvatljivi,
- c. Kako se vodi evidencija.

6. Pravila za klasifikaciju i primjenu opštih mjera za poznavanje i praćenje klijenta (CDD), produbljenih mjera za poznavanje i praćenje klijenta (EDD) i pojednostavljenih mjera za poznavanje i praćenje klijenta (SDD).

7. Način nadzora i praćenja transakcija:

Automatski i ručni nadzor.

Postupanje po upozorenjima (alertima).

8. Postupak izvještavanja FOJ-u o sumnjivim transakcijama, poslovanju ili klijentu

9. Postupak upoznavanja nadređenih kod obveznika.

10. Evidencije i rokovi čuvanja podataka.

11. Obuka zaposlenih: plan, učestalost, evidencija.

12. Postupak određivanja ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma i njegovog zamjenika.

13. Postupak revizije i ažuriranja politika.

Način sprovođenja u praksi:

- Politike se sprovode kroz operativne procedure, obrasce i IT sisteme;
- Zaposleni dobijaju uputstva i pristup obrascima za svakodnevni rad;
- Ovlašćeno lice vrši nadzor nad primjenom i redovno izvještava rukovodstvo.

4.1.1 Mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta

U zavisnosti od rezultata analize rizika klijenta, obveznik je dužan da primjenjuje:

- Opšte mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta
- Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta;
- Pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta.

4.1.1.1 Opšte mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta

Opšte mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta obuhvataju:

- utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta, identiteta stvarnog vlasnika klijenta,
- pribavljanje i procjenu informacija o svrsi i namjeni poslovnog odnosa ili transakcije,
- redovno praćenje poslovanja klijenta i provjeru usklađenosti aktivnosti klijenta sa prirodom poslovnog odnosa, namjenom poslovnog odnosa i uobičajenim obimom i vrstom poslovanja.
- kontrolu transakcija u skladu sa stepenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma klijenta;
- provjeravanje izvora sredstava kojima klijent posluje, odnosno vrši transakciju u skladu sa njegovim stepenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma;
- praćenje i ažuriranje podataka o klijentu, stvarnom vlasniku klijenta i stepenu rizika od pranja novca i finansiranja terorizma klijenta, kao i provjeru podatka da li je klijent ili stvarni vlasnik klijenta postao ili prestao biti politički eksponirano lice.

Ažuriranje podataka o klijentu, stvarnom vlasniku klijenta i provjeru podatka da li je klijent ili stvarni vlasnik klijenta postao ili prestao biti politički eksponirano lice obveznik vrši uvidom u CRS, evidenciju izdatih ličnih isprava, Registar stvarnih vlasnika, CRPS, ili drugi odgovarajući javni registar, odnosno uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, ili uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju druge dokumentacije koju, na zahtjev obveznika, dostavlja klijent. Ako, prilikom provjere podataka o klijentu obveznik utvrdi razliku u podacima može da pozove klijenta radi provjere svih relevantnih informacija.

Prilikom primjene opštih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, obveznik je dužan da obezbijedi i prilagodi obim i dinamiku sprovođenja riziku od pranja novca i finansiranja terorizma kojem je obveznik izložen prilikom vršenja pojedinog posla, kao i riziku sektora kojem klijent pripada.

Prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja povremene transakcije, obveznik je dužan da primijeni opšte mjere utvrđivanja i provjere identiteta klijenta, praćenja poslovnog odnosa i kontrole transakcija u cilju identifikacije, a zatim i procjene rizika. U

skladu sa izvršenim standardnim mjerama procjene rizika klijenta, grupe klijenata, proizvoda, države ili geografskog područja, poslovnog odnosa, transakcije ili proizvoda, usluga i distributivnih kanala, obveznik primjenom metode analize utvrđenih faktora svrstava klijenta u jednu od tri kategorije rizika, na osnovu kojih se određuju dalje vrste mjera.

Mjere identifikacije klijenta obveznik je dužan da sprovede prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili prije izvršenja transakcije, a izuzetno u toku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom, ako je internim aktom obveznika to predviđeno, kako ne bi došlo do prekida uobičajenog poslovanja i ako postoji nizak rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma.

Za klijente srednje nižeg ili srednjeg nivoa rizika, obveznik primjenjuje mjere poznavanje i praćenje poslovanja klijenta, u toku trajanja poslovnog odnosa, najmanje jednom godišnje.

Za klijente srednje nižeg rizika, obveznik primjenjuje mjere poznavanje i praćenje poslovanja klijenta, u toku trajanja poslovnog odnosa, najmanje jednom u dvije godine.

4.1.1.2 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta

Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, pored opštih mjera, obuhvataju:

- pribavljanje, procjenu vjerodostojnosti i analizu informacija o porijeklu imovine koja je, ili će biti predmet poslovnog odnosa sa klijentom (djelatnosti klijenta, prirodi poslovnog odnosa i motivu i svrsi najavljene ili obavljene transakcije, imovinskom stanju, porijeklu imovine i porijeklu sredstava klijenta koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom, porijeklu novčanih sredstava i porijeklu imovine klijenta i stvarnog vlasnika, odnosno stvarnih vlasnika, razlozima za planirane ili izvršene transakcije).
- provjeru ili pribavljanje pisane izjave da li je PEL (sa podacima propisanim Zakonom)
- utvrđivanje da li je klijent stvarni vlasnik pravnog lica, privrednog društva, trasta i drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, odnosno fizičkog lica sa sjedištem u drugoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druga aktivnost klijenta
- pribavljanje pisane saglasnosti upravljačkog organa obveznika za uspostavljanje poslovnog odnosa sa klijentom prije uspostavljanja poslovnog odnosa, a ako je poslovni odnos već uspostavljen pribavi pisanu saglasnost višeg rukovodioca za nastavljnje poslovnog odnosa
- nakon uspostavljanja poslovnog odnosa, praćenje sa posebnom pažnjom transakcije i druge poslovne aktivnosti koje kao klijent obavlja politički eksponirano lice, odnosno klijent čiji je stvarni vlasnik politički eksponirano lice
- povećanje broja i učestalost izvršenih kontrola i odabir načina izvršenja transakcija koje je potrebno dodatno ispitati;

- obezbjeđenje učestalijeg izvještavanja ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma o transakcijama

Obveznik je dužan da svojim internim aktom definiše koje će produbljene mjere, i u kom obimu, preduzeti u svakom konkretnom slučaju, u odnosu na konkretnog klijenta, u zavisnosti od konkretne situacije.

Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta obavezne su:

- kad je klijent ili stvarni vlasnik klijenta politički eksponirano lice
- kod složenih ili neuobičajenih transakcija;
- kod sumnjivih transakcija;
- prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa ili vršenja transakcije sa licem iz visoko-rizične treće države ili kad je visoko-rizična treća država uključena u transakciju;
- kad je utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u smjernicama o analizi rizika;
- kad je u skladu sa Nacionalnom procjenom rizika utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma u sektoru kojem klijent i/ili obveznik pripadaju
- u odnosu na filijale i zavisna društva koja su u većinskom vlasništvu klijenta sa sjedištem u Crnoj Gori, a koja se nalaze u visoko-rizičnim trećim državama, ako je poslovanje tih filijala ili zavisnih društava potpuno usklađeno sa politikama i postupcima grupe kojoj pripadaju
- u drugim slučajevima kad procijeni da u vezi sa klijentom, grupom klijenata, državom ili geografskim područjem, poslovnim odnosom, transakcijom, proizvodom, uslugom i distributivnim kanalom postoji ili bi mogao postojati viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma

Obveznik je dužan da obezbijedi da dinamika praćenja poslovnog odnosa za klijenta višeg rizika ne bude duža od šest mjeseci.

4.1.1.2.1 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, odnosno njegovog stvarnog vlasnika koji je PEL

Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, odnosno njegovog stvarnog vlasnika koji je PEL, a koje je obveznik dužan izvršiti su sledeće:

- Preduzimanje adekvatnih mjera i utvrđivanje porijekla imovine i sredstava koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom – podrazumijeva sprovođenje niza aktivnosti i procedura u cilju provjere da li sredstva koja su predmet poslovanja potiču iz zakonitih izvora. Takve procedure zasnivaju se na prikupljanju podataka koje izlaze iz okvira identifikacije, poput detalja o političkoj funkciji PEL-a, periodu obavljanja funkcije ili drugih podataka koji se mogu smatrati relevantnim u postupku provjere. Obveznik mora prikupiti dokumentaciju kojom se dokazuje porijeklo sredstava, a dokumentacija biti sačinjena iz: potvrda o prihodima, ugovora, bankovnih izvoda, poreskih prijava, izjava o imovini i drugog. Utvrđivanje izvora prihoda uključuje provjeru da li prihodi dolaze iz

legalnih aktivnosti, kao što su plata iz javne službe, prihodi od zakonitih investicija, nasleđa, ili drugi legitimni izvori. Svu dokumentaciju koju obveznik prikupi potrebno je na detaljan način analizirati kako bi se procijenilo da li je došlo do neslaganja u nekim od dostavljenih podataka ili da li postoje sumnjivi elementi. Takva analiza podrazumijeva provjeru autentičnosti dokumenata i njihovo poređenje sa informacijama iz nezavisnih izvora. Na osnovu prikupljenih informacija i analiza, obveznik zatim procenjuje rizik povezan sa poslovnim odnosom sa PEL-om, koji uključuje procjenu da li su sredstva potencijalno povezana sa korupcijom, prevarom, ili drugim nezakonitim aktivnostima.

- Pribavljanje pisane saglasnosti višeg rukovodioca za uspostavljanje poslovnog odnosa sa tim klijentom prije uspostavljanja poslovnog odnosa, a ako je poslovni odnos već uspostavljen pribavljanje pisane saglasnosti višeg rukovodioca za nastavljjanje poslovnog odnosa;
- Utvrđivanje da li je taj klijent stvarni vlasnik pravnog lica, privrednog društva, trasta i drugog lica, odnosno sa njim izjednačenog subjekta stranog prava, odnosno fizičkog lica sa sjedištem u drugoj državi u čije ime se uspostavlja poslovni odnos, izvršava transakcija ili druga aktivnost klijenta - provjera koju je obveznik dužan izvršiti odnosi se na ustanovljavanje statusa PEL-a, u smislu utvrđivanja da li se radi o samom klijentu ili njegovom stvarnom vlasniku;
- Nakon uspostavljanja poslovnog odnosa sa posebnom pažnjom prati transakcije i druge poslovne aktivnosti koje kod obveznika obavlja PEL, odnosno klijent čiji je stvarni vlasnik PEL – nije dovoljno da se klijent koji spada u kategoriju PEL-a provjerava korišćenjem produbljenih mjera samo prilikom zaključivanja poslovnog odnosa, već i nakon njega, što znači da je neophodno izvršavati kontinuirano praćenje PEL-a i redovno ažuriranje podataka u vezi činjenice da li se lice i dalje rangira kao PEL;

U skladu sa Smjernicama, obveznik je dužan da donese interni akt kojim će urediti procedure koje se zasnivaju na analizi rizika koje se primjenjuju u vezi sa identifikacijom klijenta koje spada u kategoriju PEL-a ili utvrđivanjem stvarnog vlasnika klijenta koji je PEL. Takav interni akt obveznik je dužan primijenjivati i prilikom praćenja poslovanja tog klijenta i stvarnog vlasnika.

4.1.1.2.2 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kod složenih i neuobičajenih transakcija

Složene transakcije su transakcije koje uključuju više koraka ili komponenata i često se odvijaju u fazama koje su međusobno zavisne i prema tačno utvrđenom redosljedu. Složenim transakcijama se takođe, mogu nazvati sve one transakcije koje uključuju niz različitih aktivnosti potrebnih za postizanje konačnog rezultata (kombinacija različitih vrsta ugovora, finansijskih instrumenata, operacija i razmjene resursa). Zbog svoje prirode, ove transakcije nose visoke rizike od pranja novca i finansiranja terorizma, zbog čega se mora vršiti posebna vrsta nadzora nad njima. Posebnu pažnju obveznik mora usmjeriti ka upravljanju rizicima, računovodstvenim implikacijama i pravnim aspektima sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

Neuobičajene transakcije su prema zakonskoj definicije transakcije koje se realizuju na neuobičajen način ili nemaju očiglednu ekonomsku opravdanost ili pravnu svrhu, odnosno odstupaju od uobičajenog ili očekivanog poslovanja klijenta, a za koje se nije moglo procijeniti da li su sumnjive transakcije. U kategoriju neuobičajenih transakcija spadaju one koje se ne dešavaju često i nisu dio redovnih poslovnih aktivnosti klijenta; transakcije koje uključuju velike iznose novca ili značajne promjene u bilansu stanja ili operativnom toku novca klijenta; transakcije koje se odvijaju po nestandardnim uslovima, odnosno onim uslovima koji nisu prisutni u svakodnevnim transakcijama, poput specijalnih ugovora, jednokratnih uplata ili posebnih aranžmana finansiranja; transakcije sa specifičnom svrhom, koje mogu biti vođene specifičnim stratezijskim ciljevima, kao što su restrukturiranje, porezna optimizacija, ili reagovanje na vanredne situacije.

Prema članu 58 ZSPNFT-a, u slučaju ovih transakcija, obveznik je dužan da, pored svih mjera propisanih članom 17 ZSPNFT-a, sprovede sljedeće radnje:

- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o djelatnosti klijenta, kao i identifikacionih podataka o klijentu i stvarnom vlasniku:
 - podaci o djelatnosti klijenta podrazumijevaju podatke koji sadrže opis poslovanja klijenta, uključujući proizvode ili usluge koje nudi, tržište na kojem posluje i glavne konkurente; podatke o sektoru industrije unutar kog klijent vrši svoje poslovanje;
 - identifikacioni podaci se odnose na registracionu dokumentaciju (osnivački akt, statut kompanije, potvrda o registraciji iz odgovarajućeg registra); podaci o adresi sjedišta kompanije klijenta. Takođe, obaveza se proširuje na prikupljanje identifikacionih podataka rukovodećih lica - direktore, članove uprave i rukovodeće menadžere;
- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o prirodi poslovnog odnosa, motivu i svrsi najavljene ili obavljene transakcije:

priroda poslovnog odnosa:

- to su podaci koje obveznik prikuplja kako bi bolje razumio poslovanje svog klijenta; oni mogu podrazumijevati detaljne opise poslovnih odnosa koje klijent zaključuje (uključujući trajanje, učestalost i specifičnost interakcija);
- podaci pomoću kojih se vrši identifikacija specifičnih usluga ili proizvoda koje klijent koristi ili namjerava koristiti (pojedini investicioni proizvodi);
- podaci o dosadašnjoj istoriji poslovanja klijenta – prethodne transakcije, dosadašnji poslovni odnosi; motiv i svrha najavljene/obavljene transakcije;
- podrazumijeva provjeru podataka koji doprinose razumijevanju razloga zbog kojih klijent želi izvršiti određenu transakciju (kupovinu nekretnine, investiranje u specifične hartije od vrijednosti, transfer sredstava na drugi račun);

- podaci o svrsi transakcije odnose se na utvrđivanje krajnje svrhe transakcije, kao što je ulaganje u novi poslovni poduhvat, plaćanje dobavljačima, ili lična štednja i ulaganje.
- prikupljanje i provjera dodatnih podataka o imovinskom stanju, porijeklu imovine i porijeklu sredstava klijenta koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom;
- U dodatne podatke o imovinskom stanju klijenta spadaju: podaci o finansijskom stanju klijenta, detalji o bankovnim računima, investicijama, akcijama, obveznicama i drugim finansijskim instrumentima, finansijski izvještaji, uključujući bilanse stanja, račune dobiti i gubitka, izvještaje o novčanom toku, i druge relevantne finansijske podatke; informacije o preduzećima, udjelima u kompanijama ili drugim poslovnim interesima koje klijent posjeduje.
- Porijeklo imovine: informacije o preduzećima, udjelima u kompanijama ili drugim poslovnim interesima koje klijent posjeduje; detalji o prihodima od poslovanja, uključujući finansijske izvještaje kompanije, ugovore sa klijentima, fakture; podaci o prihodima od investicija, kao što su dividende, kamate, kapitalna dobit; informacije o kreditima i pozajmicama, uključujući ugovore o zajmu, otplate planove, potvrde o isplatama, itd..
- prikupljanje informacija o porijeklu novčanih sredstava i porijeklu imovine klijenta i stvarnog vlasnika, odnosno stvarnih vlasnika;
- U gore navedenoj tački tri u podtački dva pod nazivom „Porijeklo imovine“ navedeni su primjeri šta je sve od dokumentacije potrebno da bi se utvrdilo porijeklo imovine klijenta.
- Ova radnja podrazumijeva dužnost obveznika da preduzme sve potrebne radnje kako bi utvrdio porijeklo novca klijenta. Takve radnje podrazumijevaju uvid obveznika u izvode bankarskih računa, ugovore o prodaji, izvode o nasljedstvu i sl.
- prikupljanje informacije o razlozima za planirane ili izvršene transakcije;
- Obveznik je u ovom segmentu u obavezi da prikupi informacije potrebne za utvrđivanje razloga zbog kojih klijent želi sprovesti određenu transakciju. Informacije obveznik može prikupiti kroz razgovor sa klijentom, različite tipove upitnika, analizu poslovnog plana ili sagledavanjem druge relevantne dokumentacije.
- Ukoliko je transakcija već izvršena, obveznik je dužan sprovesti radnje kojima utvrđuje svrhu izvršene transakcije, npr. da li je kroz transakciju obveznik izvršio investiciju, postao vlasnik (kupio) određenu imovinu, otplate dugovanje, izvršio transfer novca partneru/članu porodice itd. Takođe, obveznik je dužan izvršiti pregled dokumentacije koja je pratila već izvršenu transakciju (bankovne izvode, poslovne knjige, ugovore itd).

- analiziranje podatke i rezultata analize i njihovo sačinjavanje u pisanom obliku, uz navođenje jasnih zaključaka koji upućuju da se radi o složenoj/neuobičajenoj transakciji.
- Obveznik mora imati pisani dokaz o izvršenoj analizi transakcije i tačne navode pomoću kojih se zaključuje da je riječ o složenoj/neuobičajenoj transakciji. Pisana analiza podataka podrazumijeva sve pisane dokaze koje je klijent dostavio: svu dokumentaciju kojom se utvrđuje porijeklo imovine – izvodi sa bankarskih računa, ugovori, dokazi o izvršenoj transakciji, dokazi o namjeri planirane transakcije i svi drugi relevantni dokazi u pisanom obliku. Iz pisane dokumentacije koju klijent drži, potrebno je da na jasan i nedvosmislen način naglasi djelove iz kojih se zaključuje da je riječ o složenoj odnosno neuobičajenoj transakciji.

4.1.1.2.3 Produbljene mjere prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa ili vršenja transakcije sa licem iz visoko-rizične treće države ili kada je visoko-rizična treća država uključena u transakciju

Prema članu 6 ZSPNFT-a, visoko-rizična treća država je država koja ne primjenjuje ili nedovoljno primjenjuje mjere, odnosno ne ispunjava standarde za sprečavanje pranja novca ili finansiranja terorizma, što znači da ne ispunjava međunarodne standarde iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma na osnovu podataka relevantnih međunarodnih organizacija. Obveznik je dužan da provjerava ažurirane liste država koje su okarakterisane kao visoko-rizične, a koje na svojoj web stranici objavljuje FOJ.

Prije uspostavljanja poslovne saradnje sa klijentom koji dolazi iz visoko-rizične treće države, pored mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta (odnosno KYC analize) determinisane članom 17 ZSPNFT, obveznik je dužan preduzeti mjere produbljene analize na način kako je to definisano u podnaslovu “Neuobičajene transakcije” ovih Smjernica, odnosno članom 58 stav 1 ZSPNFT. Pored izvršenih produbljenih mjera, potrebna je saglasnost višeg rukovodioca o uspostavljanju poslovne saradnje.

Nakon što se poslovni odnos sa klijentom iz visoko-rizične treće države uspostavi, obveznik je dužan da pojačano prati taj poslovni odnos i transakcije klijenta. To znači da mora povećati broj i učestalost kontrola, dodatno ispitivati određene transakcije, češće izvještavati ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma o tim transakcijama, te ograničiti poslovne odnose ili transakcije sa klijentima iz država sa liste iz člana 60 ZSPNFT.

Sve ove mjere obveznik sprovodi u skladu sa procjenom rizika od pranja novca i finansiranja terorizma koja je utvrđena u analizi rizika. Pri sprovođenju ovih mjera, obveznik može uzeti u obzir i relevantne procjene ili izvještaje međunarodnih organizacija ili stručnih lica koja postavljaju standarde u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, posebno kada je riječ o rizicima koje mogu predstavljati određene treće države.

4.1.1.2.4 Produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta kod sumnjivih transakcija

Obveznik je dužan da za sve sumnjive transakcije obavezno sprovodi produbljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta. Tom prilikom obavezno se prikupljaju, provjeravaju i analiziraju dodatni podaci o:

- 1) djelatnosti klijenta, kao i identifikacione podatke o klijentu i stvarnom vlasniku;
- 2) prirodi poslovnog odnosa i motivu i svrsi najavljene ili obavljene transakcije;
- 3) imovinskom stanju, porijeklu imovine i porijeklu sredstava klijenta koja su uključena u poslovni odnos ili transakciju sa tim klijentom;
- 4) porijeklu novčanih sredstava i porijeklu imovine klijenta i stvarnog vlasnika, odnosno stvarnih vlasnika;
- 5) o razlozima za planirane ili izvršene transakcije;

Informacija o sumnjivoj transakciji ili aktivnosti se dostavlja ovlašćenom licu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma na jasno definisan način (popunjavanjem STR/SAR obrasca sa osnovnim podacima o klijentu, opisu sumnje, datumu i vrsti transakcije). Nakon dostavljanja informacije, ovlašćeno lice za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma odlučuje o daljim koracima u pogledu dalje analize i dostavljanja izvještaja o sumnjivim transakcijama / aktivnostima FOJ-u. Izvještaj se dostavlja bez odlaganja i u zakonskom roku (odmah po utvrđivanju razloga za sumnju / osnova sumnje, u skladu sa Zakonom, pri čemu se FOJ-u:

- Dostavlja obavještenje o preduzetim radnjama
- Traže instrukcije u pogledu daljeg postupanja
- Nastavlja se produbljeno praćenje klijenta.

4.1.1.3 Pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta

Pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta rade se u slučajevima kada je utvrđen niži rizik od pranja novca i finansiranja terorizma i ako ne postoje razlozi za sumnju ili osnovi sumnje da novac ili druga imovina klijenta potiče iz kriminalne djelatnosti ili da se radi o pranju novca, odnosno finansiranju terorizma, kao i ako klijent, odnosno njegov stvarni vlasnik nije politički eksponirano lice. U navedenim slučajevima pojednostavljene mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta podrazumijevaju:

- Utvrđivanje i provjeru identiteta klijenta i utvrđivanje stvarnog vlasnika nakon uspostavljanja poslovnog odnosa;
- smanjena učestalost ažuriranja podataka o identitetu klijenta;

- smanjen obim stalnog praćenja transakcija ako vrijednost transakcije ne prelazi visinu za koju je prilikom izrade analize rizika obveznik procijenio da je primjerena poslovanju i nižem riziku od pranja novca i finansiranja terorizma klijenta;
- umjesto prikupljanja informacija o tome i sprovođenja specifičnih mjera, mogućnost izvođenja zaključaka o svrsi i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa prema vrsti transakcije ili uspostavljenog poslovnog odnosa.

Obveznik je dužan da obezbijedi da dinamika praćenja poslovnog odnosa klijenta, za klijenta nižeg rizika, ne bude duža od dvije godine.

Ako se, nakon uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom uz primjenu pojednostavljenih mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, pojave razlozi za sumnju ili osnovi sumnje da imovina potiče iz kriminalne djelatnosti ili da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, obveznik je dužan da FOJ-u dostavi Zakonom propisane podatke.

4.1.1.4 Način identifikacije klijenata (fizičko lice) i stvarnog vlasnika klijenta

ZSPNFT-om propisana je obaveza vršenja identifikacije klijenta i utvrđivanja stvarnog vlasnika klijenta na tačno određeni način.

Identifikacija klijenta je postupak utvrđivanja i provjere identiteta klijenta. Identifikacija klijenta se odnosi na proces prikupljanja podataka iz ličnih isprava fizičkih lica (lična karta i pasoš) i njihovo upoređivanje sa podacima iz nezavisnih i objektivnih izvora ili bilo kojim drugim sigurnim, daljinskim ili elektronskim postupcima koji su regulisani, priznati, odobreni ili prihvaćeni od strane države, a za pravna lica i privredna društva prikupljanje podataka iz odgovarajućih isprava i njihovo upoređivanje sa podacima u registru u kojem je pravno lice registrovano ili sa podacima iz drugih registara o pravnim licima;

Na zahtjev nadzornog organa, obveznik je dužan dostaviti sve odgovarajuće analize, dokumenta i druge informacije kojima dokazuje da su sprovedene mjere u skladu sa utvrđenim rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma.

Obveznik je dužan da identifikaciju klijenta sprovede prije uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Takođe, ukoliko obveznik procijeni da je neophodno, ili ukoliko smatra da postoji niži rizik od pranja novca i finansiranja terorizma, može izvršiti identifikaciju i u toku uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da izvrši identifikaciju klijenta u skladu sa ZSPNFT, on ne smije uspostaviti poslovni odnos sa klijentom. U slučaju da je poslovni odnos već uspostavljen, a obveznik prepozna rizik od pranja novca ili finansiranja terorizma, odnosno ocijeni da rizikom ne može efikasno upravljati, dužan je da takav poslovni odnos prekine.

U skladu sa ZSPNFT, obveznik je dužan da usvoji procedure odbijanja uspostavljanja poslovnog odnosa i raskidanja već uspostavljenog poslovnog odnosa.

Članom 22 ZSPNFT propisano je da obveznik može izvršiti identifikaciju fizičkog lica kao klijenta na jedan od sledeća 4 načina:

- Identifikacija uz fizičko prisustvo klijenta;
 - Elektronska;
 - Video-elektronska identifikacija; i
 - Sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta preko trećeg lica.
- Identifikacija fizičkog lica kao klijenta uz njegovo prisustvo vrši se na način da obveznik izvrši uvid u ličnu ispravu klijenta i provjeri da li podaci iz isprave odgovaraju klijentu koji je prisutan. Ličnom ispravom u smislu ZSPNFT smatra se lična karta i pasoš fizičkog lica. Obveznik je dužan da pribavi fotokopiju lične isprave, upiše datum, vrijeme, ime i prezime lica koje je izvršilo uvid u fotokopiju isprave i tu fotokopiju i prikupljene podatke čuva u skladu sa ZSPNFT-om. Ukoliko obveznik nije u mogućnosti da pribavi sve podatke koji su neophodni kako bi se identifikacija izvršila u skladu sa ZSPNFT i na potpun način, dužan je da uvidom u original ili ovjerenu kopiju druge važeće javne isprave koju klijent podnese, pribavi podatke koji nedostaju. Obveznik isto može učiniti uvidom u odgovarajući javni registar. Javnim registrom smatraju se Centralni registar stanovništva, Evidencija izdatih ličnih isprava i međunarodna baza ukradenih, izgubljenih i nevažećih dokumenata, elektronskim putem. Provjera se može izvršiti kako za dokumentaciju vezanu za klijenta, tako i u odnosu na dokumentaciju koja se odnosi na njegovog zastupnika ili ovlašćeno lice. Ukoliko dođe do neusklađenosti podataka pribavljenih iz priložene dokumentacije klijenta odnosno važeće javne isprave i onih podataka pribavljenih posredstvom javnog registra, obveznik ne smije uspostaviti poslovni odnos sa klijentom. U situaciji kada obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost isprava i druge priložene dokumentacije iz koje su pribavljeni podaci, a priloženi od strane klijenta, zastupnika ili ovlašćenog lica, on je dužan da zahtijeva pisanu izjavu tog klijenta, njegovog zakonskog zastupnika, odnosno ovlašćenog lica o istinitosti tih podataka. Prilikom identifikacije, obveznik posebnu pažnju mora usmjeriti na provjeru činjenice da li lice koje istupa u ime klijenta ima pravo na zastupanje ili je za to ovlašćeno od strane klijenta, kao i da izvrši identifikaciju lica koje istupa u ime klijenta.
 - Elektronski tip identifikacije klijenta vrši se posredstvom kvalifikovanog sertifikata za elektronski potpis koji je izdao kvalifikovani davalac elektronske usluge povjerenja ili na osnovu sredstava elektronske identifikacije sa visokim stepenom sigurnosti sistema elektronske identifikacije. Kvalifikovani sertifikat za elektronski potpis je sertifikat koji izdaje kvalifikovani davalac elektronske usluge povjerenja u skladu sa zakonom kojim se uređuje elektronska identifikacija i elektronski potpis. Kvalifikovani davalac elektronske usluge povjerenja je fizičko ili pravno

lice koje vrši kvalifikovane elektronske usluge povjerenja i ispunjava uslove za vršenje tih usluga u skladu sa zakonom kojim se uređuje elektronska identifikacija i elektronski potpis. Prije nego se izvrši identifikacija elektronskim putem, klijent je obavezan da dostavi fotokopiju svoje lične isprave.

Ako se vrši identifikacija zakonskog zastupnika ili ovlašćenog lica klijenta, potrebno je da se dostavi i fotokopija ovlašćenja koje potvrđuje status zakonskog zastupnika ili ovlašćenog lica u elektronskoj formi. Prije identifikacije elektronskim putem, obveznik je dužan da pribavi podatke o klijentu, poslovnom odnosu i transakciji (način je detaljno opisan u podnaslovu „Načini utvrđivanja poslovanja sa klijentom“). Obveznik treba da provjeri podatke iz člana 117 stav 1 tač. 2, 3, 6 i 7 ZSPNFT, preko finansijsko-obavještajne jedinice. To će učiniti uvidom u CRS, evidenciju izdatih ličnih isprava i međunarodnu bazu ukradenih, izgubljenih i nevažećih dokumenata, elektronskim putem. Važno je napomenuti da se ovaj vid identifikacije vrši samo za uslugu ili proizvod koji pruža u okviru svoje djelatnosti i klijenta za koga nije utvrđen viši rizik od pranja novca i finansiranja terorizma.

Identifikacija elektronskim putem ne može se izvršiti ako:

- se podaci iz lične isprave lica razlikuju od podataka u CRS;
- je sredstvo elektronske identifikacije, odnosno kvalifikovani certifikat za elektronski potpis lica izdat pod pseudonimom;
- postoji sumnja da je sredstvo elektronske identifikacije, odnosno kvalifikovani certifikat za elektronski potpis lica zloupotrijebljen, odnosno ako obveznik utvrdi da su okolnosti koje suštinski utiču na važenje tog sredstva elektronske identifikacije, odnosno kvalifikovanog certifikata za elektronski potpis izmijenjene, a davalac usluge elektronske identifikacije, odnosno kvalifikovani davalac elektronske usluge povjerenja to sredstvo, odnosno certifikat nije opozvao;
- je elektronska lična isprava lica izdata u visoko-rizičnoj trećoj državi.

Ako prilikom identifikacije elektronskim putem, obveznik posumnja u istinitost prikupljenih podataka ili vjerodostojnost isprava iz kojih su podaci pribavljeni, dužan je da obustavi identifikaciju elektronskim putem.

Radi vršenja identifikacije elektronskim putem obveznik je dužan da obezbijedi:

- tehničke i druge uslove koji omogućavaju da u svakom trenutku provjeri da li je sredstvo elektronske identifikacije, odnosno kvalifikovani certifikat za elektronski potpis validan;
- tehničke uslove koji omogućavaju pribavljanje podataka o klijentu iz stava 1 ovog člana, poslovnom odnosu i transakciji iz člana 117 stav 1 tač. 2, 3, 6 i 7 ovog zakona i njihovu provjeru u skladu sa stavom 4 ovog člana;
- tehničke uslove za vođenje evidencije o sprovođenju identifikacije elektronskim putem.

Za video-elektronsku identifikaciju važno je napomenuti da se ona može sprovesti samo od strane zaposlenog kod obveznika koji je završio posebnu obuku za sprovođenje video-elektronske identifikacije.

Za ovaj načina sprovođenja identifikacije, obveznik mora postupati u skladu sa Zakonom o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma, i to:

- Za video-elektronsku identifikaciju: članom 24 ZSPNFT;
- Pravilnikom o obrascu zahtjeva za izdavanje odobrenja i utvrđivanja ispunjenosti uslova za sprovođenje identifikacije elektronskim putem i video-elektronske identifikacije;
- Pravilnikom o bližim uslovima, načinu sprovođenja i obuci za sprovođenje video-elektronske identifikacije klijenata kojima su propisani bliži uslovi za vršenje identifikacije klijenta na daljinu.

- Sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta preko trećeg lica:

Obveznik može, pod uslovima propisanim ovim zakonom, prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom povjeriti sprovođenje mjera poznavanje i praćenje poslovanja klijenta iz člana 17 stav 1 tač. 1, 2 i 3 ZSPNFT trećem licu. Treće lice može biti kreditna institucija i filijala strane kreditne institucije, društvo za upravljanje investicionim fondovima, društvo za upravljanje penzionim fondovima, investiciono društvo čije je poslovanje uređeno zakonom kojim se uređuje tržište kapitala, društvo za životno osiguranje i filijala stranog društva za životno osiguranje, društvo za posredovanje, društvo za zastupanje i preduzetnik - zastupnik u osiguranju, u dijelu koji se odnosi na životno osiguranje, sa sjedištem u državi Evropske unije ili drugoj državi koja primjenjuje mjere iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma utvrđene ovim zakonom ili strože mjere. Spoljni saradnici i zastupnici obveznika koji, na osnovu ugovora (eksternalizacija ili zastupnički odnos), za obveznika sprovode pojedine mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta ne smatraju se trećim licem.

Obveznik je odgovoran za pravilno sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta koje su izvršene preko trećeg lica. Obveznik ne smije povjeriti sprovođenje mjera poznavanja i praćenja poslovanja klijenta trećem licu ako je to lice kvazi (fiktivna) banka ili anonimno društvo ili je iz visoko-rizične treće države.

Treće lice koje sprovedi mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta dužno je da obvezniku dostavi pribavljene podatke i dokumentaciju o klijentu. Treće lice je dužno da na zahtjev obveznika, bez odlaganja, dostavi fotokopije isprava i druge dokumentacije na osnovu koje je sprovedlo mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta, kao i podatke prikupljene u skladu sa čl. 23 i 24 ZSPNFT, ako je vršena identifikacija elektronskim putem i video-elektronska identifikacija. Treće lice je dužno da pribavljene fotokopije isprava i dokumentacije čuva u skladu sa ZSPNFT.

U skladu sa članom 117 stav 1 tačke 2,3,6 i 7 ZSPNFT, bez obzira na način sprovođenja identifikacije, zakonski su tačno određeni podaci koje je obveznik dužan pribaviti u cilju uspostavljanja poslovnog odnosa sa klijentom. Ti podaci su:

- Ime i prezime klijenta;
- jedinstveni matični broj;

- adresa i opština prebivališta lica, odnosno boravišta u Crnoj Gori;
- datum rođenja;
- država rođenja;
- državljanstvo;
- podatak da li se radi o politički eksponiranom licu;
- podatak da li je lice rezident ili nerezident;
- broj telefona i e-mail adresa;
- vrsta, broj, država izdavanja i datum prestanka važenja lične isprave;
- razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije; pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac, kupac);
- podatak da li je fizičko lice klijent, zastupnik, ovlašćeno lice, stvarni vlasnik; osnivač, povjerenik, korisnik imovine kojom upravlja, osiguranik, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac ili kupac.

4.1.1.5 Identifikacija pravnog lica

Obveznik je dužan da izvrši identifikaciju pravnog lica kao klijenta na način dovoljno sličan vršenju identifikacije klijenta koje je fizičko lice. Podatke koji su neophodni za pravilno sprovođenje identifikacije klijenta, obveznik može utvrditi uvidom u Centralni registar privrednih subjekata (u daljem tekstu: CRPS) ili drugi odgovarajući javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo. Osim toga, tražene podatke obveznik može pribaviti i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz CRPS ili drugog odgovarajućeg javnog registra, kao i uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave iz sudskog, poslovnog ili drugog javnog registra u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, koju u ime pravnog lica ili privrednog društva podnese njegov zastupnik ili ovlašćeno lice i koja ne smije biti starija od tri mjeseca od datuma izdavanja. Sve podatke koje obveznik pribavi iz navedenih registara, dužan je odštampati kao izvod iz tih registara i naznačiti datum, vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid. Ukoliko je obvezniku potreban podatak koji se ne nalazi u nabrojanim registrima, obveznik ih je i dalje dužan pribaviti prije nego uspostavi poslovni odnos sa klijentom. Obveznik će to učiniti na način što će tražiti dostavljanje originala, ovjerene fotokopije isprave ili druge potrebne dokumentacije od zastupnika/ovlašćenog lica klijenta i izvršiti uvid u istu.

Isto kao i kada vrši provjeru podataka klijenta koji je fizičko lice, obveznik je dužan da ukoliko posumnja u istinitost dobijenih podataka ili vjerodostojnost isprava ili javne ili druge dokumentacije iz koje su pribavljeni podaci, od zastupnika ili ovlašćenog lica pravnog lica u pitanju, pribavi pisanu izjavu o istinitosti tih podataka. Obveznik je ovlašćen da takvu radnju zatraži prije uspostavljanja poslovnog odnosa ili izvršenja transakcije, odnosno nakon uspostavljanja poslovnog odnosa/izvršenja transakcije.

Prilikom sprovođenja postupka identifikacije pravnog lica, obveznik je dužan voditi se članom 117 ZSPNFT, posebno obraćajući pažnju na pribavljanje sledećih podataka:

- naziv, sjedište (adresa i grad, odnosno opština za pravno lice sa sjedištem u Crnoj Gori, a za pravno lice sa sjedištem u drugoj državi - država i grad);
- matični broj;
- podatak da li je lice rezident ili nerezident;
- razlog poslovnog odnosa (uspostavljanje poslovnog odnosa, vršenje transakcije, pokušaj vršenja transakcije, zakup sefa, pristup sefu, ugovarač osiguranja, korisnik osiguranja, prodavac, kupac);
- broj telefona i e-mail adresu;
- podatak o svrsi, namjeni, cilju, prirodi poslovnog odnosa i transakcije, osnovnu šifru djelatnosti klijenta i skeniranu dokumentaciju koja prati poslovni odnos ili transakciju, podatke o izvoru imovine i sredstava koji su ili će biti predmet poslovnog odnosa ili transakcije, datum uspostavljanja poslovnog odnosa;
- podatke o transakciji: datum i vrijeme izvršenja transakcije;
- iznos transakcije u eurima, iznosi transakcija po valutama;
- broj naloga transakcije, polise ili ugovora, u zavisnosti od vrste obveznika;
- podatak da li je transakcija izvršena u potpunosti ili djelimično;
- podatak o vrsti transakcije (gotovinska ili bezgotovinska);
- podatak o tipu transakcije (redovna, sumnjiva, neuobičajena ili složena);
- podatke o kreditnoj instituciji platioca i primaoca plaćanja (vrsta i broj računa, matični broj, naziv i država sjedišta);
- podatak o vrsti transakcije (uplata ili isplata);
- podatak o načinu izvršenja transakcije u zavisnosti od vrste obveznika (gotovinski, bezgotovinski, već realizovano, u ratama, tržišni ili netržišni);
- podatak o svrsi i namjeni transakcije i naziv filijale obveznika koji vrši transakciju.

Budući da pravno lice mora identifikovati njegov zastupnik odnosno ovlašćeno lice, obveznik je dužan da izvrši identifikaciju lica koje se pojavljuje kao zastupnik/ovlašćeno lice klijenta u skladu sa prethodno nabrojanim smjernicama koje se odnose na identifikaciju fizičkog lica. Pored toga, obveznik mora pribaviti podatke o svim direktorima pravnog lica ili privrednog društva u svojstvu klijenta. Obveznik mora pribaviti i čuvati u skladu sa ZSPNFT sve podatke koji se odnose na ovlašćena lica odnosno zastupnika pravnog lica koje je pribavio u postupku utvrđivanja i provjere ovlašćenja za zastupanje klijenta. Sam postupak utvrđivanja i provjere podataka o zastupniku/direktorima/ovlašćenim licima, obveznik pribavlja uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju ovlašćenja za zastupanje koje, kako je i prethodno navedeno, zadržava u svojoj dokumentaciji.

4.1.1.6 Klijent koji dolazi sa off-shore destinacije

Ukoliko se kao klijent pojavi pravno lice, obveznik je dužan da utvrdi da li je klijent ili pravno lice koje je u vlasničkoj strukturi klijenta off-shore pravno lice (tako, recimo za brokersko-dilersko društvo visokorizičan će biti klijent koji vrši transakcije hartijama od

vrijednosti, a kao kupci pojavljaju se novoosnovane ili nepoznate kompanije, u najvećoj mjeri upravo one koje dolaze sa off-shore destinacija). Na sličan način, na uvećan rizik od pranja novca i finansiranja terorizma ukazuje činjenica da klijent dolazi iz zemlje koja ne primijenjuje standarde u oblasti sprečavanja novca i finansiranja terorizma ili u kojoj se trgovanje obavlja na berzama tih zemalja, a na osnovu podataka koje pružaju relevantne međunarodne organizacije i FOJ.

4.1.1.7 Utvrđivanje stvarnog vlasnika klijenta

Definicija stvarnog vlasnika u skladu sa kojom se određuju obaveze i način utvrđivanja stvarnog vlasnika je propisana u članu 41 ZSPNFT.

Obveznik je dužan da prije uspostavljanja poslovne saradnje sa pravnim licem utvrdi stvarnog vlasnika, što može učiniti uvidom u CRPS ili uvidom u drugi javni registar, kao i uvidom u sudski, poslovni ili drugi javni registar u koji je upisano strano pravno lice ili privredno društvo, pri čemu je dužan da odštampa izvod iz tog registra i označi datum i vrijeme i ime i prezime lica koje je izvršilo uvid.

Dokumentacija koja svjedoči o podacima koje obveznik pribavi na ovaj način, ne smije biti starija od 3 mjeseca od datuma izdavanja. Pored obaveze pribavljanja ovih podataka, obveznik je dužan da pribavi dokumentaciju na osnovu koje je moguće utvrditi vlasničku strukturu i kontrolnog člana klijenta i podatke o stvarnom vlasniku.

Prilikom ovih provjera, obveznik se ne smije voditi isključivo podacima koje na ovaj način sazna, već ukoliko neki od relevantnih podataka nedostaje u odgovarajućem registru, obveznik je dužan iste prikupiti uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju isprave ili druge dokumentacije koju mu dostavi zastupnik ili ovlašćeno lice klijenta.

Ukoliko obveznik posumnja u istinitost pribavljenih podataka ili vjerodostojnost isprava, dužan je da od zastupnika ili ovlašćenog lica klijenta pribavi pisanu izjavu o tome. U slučaju da je obveznik prilikom pribavljanja podataka primijetio da postoji razlika u priloženim podacima i onim podacima koje je saznao putem javnog registra, dužan je da, bez odlaganja, iste te podatke dostavi FOJ-u i organu uprave nadležnom za naplatu poreza.

Takođe, prilikom procjene rizika stranke, obveznik mora imati u vidu i procjenu rizičnih formi privrednih subjekata, tako da obveznik prilikom uspostavljanja poslovnog odnosa mora više pažnje posvetiti procjeni i analizi rizika društava koja su u Nacionalnoj proceni rizika procijenjena kao rizična.

Stvarni vlasnik je fizičko lice koje ima u svojini ili vrši stvarnu kontrolu nad pravnim licem, privrednim društvom, trustom, drugim licem, odnosno sa njim izjednačenim subjektom stranog prava, odnosno fizičko lice u čije ime, odnosno za čiji račun se vrši transakcija ili uspostavlja poslovni odnos. Stvarnim vlasnikom pravnog lica, odnosno privrednog društva, u smislu ovog zakona, smatra se fizičko lice koje:

- je neposredno ili posredno, imalac najmanje 25% učešća u akcijama, pravu glasa ili drugim pravima, na osnovu kojih učestvuje u upravljanju, odnosno

učestvuje u kapitalu sa najmanje 25% udjela ili ima odlučujući uticaj u upravljanju imovinom pravnog lica, odnosno privrednog društva;

- neposredno ili posredno ima odlučujući uticaj na poslovanje i donošenje odluka u pravnom licu, odnosno privrednom društvu.

Obveznik je dužan da sprovede posebne mjere ukoliko nije u mogućnosti da identifikuje stvarnog vlasnika klijenta. Najprije, ukoliko nije moguće utvrditi stvarnog vlasnika ili ako postoji sumnja da je fizičko lice stvarni vlasnik, stvarnim vlasnikom se smatra jedno ili više lica na upravljačkim pozicijama u tom pravnom licu ili privrednom društvu.

Obveznik je dužan da utvrdi stvarnog vlasnika udruženja, ustanove, političke partije, vjerske zajednice, umjetničke organizacije, komore, sindikata, udruženja poslodavaca, fondacije ili drugog poslovnog subjekta. Stvarni vlasnik je svako fizičko lice koje ima kontrolnu ulogu u upravljanju imovinom tog subjekta.

Ako obveznik nije u mogućnosti da utvrdi stvarnog vlasnika u skladu sa prethodnim stavom, stvarnim vlasnikom se smatra svako fizičko lice ovlašćeno za zastupanje udruženja, ustanove, političke partije, vjerske zajednice, umjetničke organizacije, komore, sindikata, udruženja poslodavaca, fondacije ili drugog poslovnog subjekta.

4.1.1.8 Praćenje poslovnog odnosa i kontrola transakcija uključujući i ponovnu godišnju kontrolu

Obveznik je dužan da uspostavi odgovarajuće procedure u cilju redovnog praćenja poslovnog odnosa i kontrolu transakcija klijenta, na način da odredi obim, odnosno učestalost sprovođenja mjera praćenja poslovnog odnosa u skladu sa nivoom rizika klijenta.

Shodno kategoriji rizika kojoj klijent pripada, mjere poznavanja i praćenja poslovanja klijenta vrši se na sledeći način:

Kategorija rizika	Provjera klijenta	Praćenje klijenta
Nizak rizik	Klijenti prema kojima se primjenjuju pojednostavljena provjera u obimu i na način određen analizom rizika	2 godine
Srednje niži rizik	Standardna provjera klijenta, uz dodatne potrebne mjere po ocjeni obveznika	1 godina
Srednji rizik	Standardna provjera klijenta, uz dodatne potrebne mjere po ocjeni obveznika	1 godina
Srednje visoki rizik	Klijenti prema kojima se primjenjuje produbljena provjera	6 mjeseci
Visok rizik	Klijenti prema kojima se primjenjuje	6 mjeseci

	produbljena provjera	
--	----------------------	--

Obveznik je dužan da sačini izvještaje o izvršenim kontrolama i da iste uz godišnji Upitnik dostavlja upravjačkom organu obveznika na uvid. Takođe, prilikom praćenja poslovanja klijenata, obveznik mora izvršiti re-klasifikaciju klijenata ukoliko uoči određena odstupanja u poslovanju.

Ponovna godišnja kontrola

Obveznik je dužan da, pored praćenja poslovnog odnosa i kontrola transakcija najmanje jednom godišnje, a najkasnije nakon isteka jedne godine od posljednje kontrole klijenta, izvrši ponovnu godišnju kontrolu stranog pravnog lica na način kako je to propisano članom 50 ZSPNFT.

Prva kategorija obuhvata strana pravna lica koja kod obveznika vrše određene transakcije iz člana 18 ZSPNFT, dok druga kategorija obuhvata pravna lica sa sjedištem u Crnoj Gori, u kojima je učešće stranog kapitala najmanje 25%, a koja takođe vrše transakcije iz člana 18 ZSPNFT kod obveznika.

Ova kontrola klijenta uključuje nekoliko ključnih mjera:

- Pribavljanje i provjeru podataka iz člana 117 ZSPNFT;
- Pribavljanje i provjeru podataka iz člana 44 ZSPNFT (podaci iz Registra stvarnih vlasnika);
- Pribavljanje ovlašćenja iz člana 28 stav 2 ZSPNFT.

Ako poslovna jedinica stranog pravnog lica vrši transakcije u ime i za račun stranog pravnog lica, obveznik je dužan da pored navedenih podataka, pribavi i informacije o adresi i sjedištu te poslovne jedinice, kao i podatke o zastupniku poslovne jedinice iz člana 117 stav 1 tačka 3 ZSPNFT.

Podaci se pribavljaju uvidom u Centralni registar privrednih subjekata (CRPS), evidenciju izdatih ličnih isprava, Registar stvarnih vlasnika, sudski, poslovni ili drugi odgovarajući javni registar u koji je upisano strano pravno lice. Ukoliko su podaci dostupni u ovim registrima, obveznik može koristiti originale ili ovjerene kopije dokumenata iz tih izvora. U slučaju da neki podaci nisu sadržani u pomenutim registrima, obveznik je dužan da ih pribavi uvidom u original ili ovjerenu fotokopiju dokumentacije koju dostavi klijent na zahtjev obveznika. Ako se tokom kontrole utvrdi razlika u podacima, obveznik je dužan da pozove klijenta radi provjere svih relevantnih informacija.

4.1.2 Dostavljanje podataka finansijsko-obavještajnoj jedinici u skladu sa zakonom

Obveznik je dužan da prilikom obavljanja djelatnosti blagovremeno dostavlja tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta za svaku

bezgotovinsku transakciju u iznosu od 100.000 eura ili više, najkasnije u roku od tri radna dana od dana izvršenja transakcije, odnosno dana saznanja da je transakcija izvršena.

Obveznik iz člana 4 stav 2 tačka 13 al. 5, 10, 11, 12 i 13 Zakona dužan je da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta za svaku bezgotovinsku transakciju u iznosu od 20.000 eura ili više, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri radna dana od dana izvršenja transakcije.

Obveznik je dužan da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 Zakona za svaku transakciju u iznosu od 20.000 eura ili više, a koja se vrši na računima pravnih i fizičkih lica u visoko-rizičnim trećim državama ili ako takva transakcija uključuje visoko-rizične treće države, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana od dana izvršenja transakcije, odnosno dana saznanja da je transakcija izvršena.

Obveznik je dužan da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 ovog zakona za svaku transakciju na osnovu predugovora, ugovora u vezi nepokretnosti čija je vrijednost 15.000 eura ili više, kao i ugovora o zajmu čija je vrijednost 10.000 eura ili više, bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana od dana zaključenja tog pravnog posla.

Pored podataka iz stava 4 ovog člana, obveznik iz člana 4 stav 4 Zakona dužan je da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi i fotokopiju ugovora u elektronskoj formi, a za ugovore kod kojih se za realizaciju koristi gotov novac fotokopiju izjave fizičkog lica koje je kupac o porijeklu tog novca.

Obveznik je dužan da zadrži od izvršenja sumnjive transakcije, bez obzira na iznos, do donošenja naredbe iz člana 93 Zakona i da prije izvršenja transakcija o tome, bez odlaganja, obavijesti finansijsko-obavještajnu jedinicu i dostavi joj podatke o roku u kojem transakcije treba da se izvrše, kao i mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 i stav 8 ovog zakona.

Ako obveznik zbog prirode transakcija ili drugih opravdanih razloga ne može da postupi u skladu sa stavom 6 ovog člana, dužan je da finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 i stav Zakona, bez odlaganja, a najkasnije sljedećeg radnog dana od dana izvršenja transakcije, odnosno dana saznanja da je transakcija izvršena. Prilikom dostavljanja podataka na način iz stava 8 ovog člana, obveznik je dužan da dostavi obrazloženje koje sadrži razloge zbog kojih nije postupio u skladu sa stavom 6 ovog člana.

Obveznik je dužan da, bez odlaganja, finansijsko-obavještajnoj jedinici dostavi tačne i potpune podatke o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta iz člana 117 st. 1 do 6 i stav 8 Zakona u vezi sa novčanim sredstvima ili drugom imovinom za koju zna ili

ima razloge za sumnju da predstavljaju imovinsku korist stečenu kriminalnom djelatnošću ili da su povezana sa pranjem novca ili finansiranjem terorizma.

Ako klijent zatraži savjet u vezi pranja novca ili finansiranja terorizma, obveznik je dužan da o tome obavijesti finansijsko-obavještajnu jedinicu, bez odlaganja.

Obveznik je dužan da obavijesti finansijsko-obavještajnu jedinicu o svakom uvidu u podatke, informacije i dokumentaciju koji nadzorni organ iz člana 131 stav 1 Zakona izvrši kod obveznika, najkasnije u roku od tri radna dana od izvršenog uvida.

Obveznik je dužan da podatke iz st. 1 do 6 i stava 10 ovog člana, obrazloženje iz stava 9 ovog člana i obavještenja iz st. 11 i 12 ovog člana dostavi finansijsko-obavještajnoj jedinici elektronskim putem i te podatke, obrazloženje i obavještenja potpiše kvalifikovanim elektronskim potpisom u skladu sa zakonom kojim se uređuju elektronska identifikacija i elektronski potpis.

Obveznici tačne i potpune podatke, informacije, dokumentaciju, obrazloženja i obavještenja iz člana 1 ovog pravilnika dostavljaju finansijsko-obavještajnoj jedinici putem internet aplikacije koja se nalazi na portalu informacionog sistema finansijsko-obavještajne jedinice (Portal IS FOJ). Pristup Portalu IS FOJ vrši se na osnovu sredstava elektronske identifikacije sa visokim stepenom sigurnosti sistema elektronske identifikacije ili kvalifikovanog sertifikata za elektronski potpis. Podaci, informacije, dokumentacija, obrazloženja i obavještenja iz člana 1 ovog pravilnika koji se dostavljaju putem Portala IS FOJ moraju biti potpisani kvalifikovanim elektronskim potpisom ovlašćenog lica za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, odnosno njegovog zamjenika, odnosno kvalifikovanim elektronskim potpisom korisnika Portala IS FOJ koji nije obveznik.

Ako finansijsko-obavještajna jedinica procijeni da postoje razlozi za sumnju ili osnovi sumnje da novčana sredstva ili druga imovina određenog klijenta potiču iz kriminalne djelatnosti ili da se radi o pranju novca, sa njim povezanim predikatnim krivičnim djelima ili da su povezana sa finansiranjem terorizma, obveznik je na zahtjev FOJ-a dužan da dostavi podatke iz člana 90 stav 1 tačka 3 Zakona koji se odnose na promet sredstava obveznici dostavljaju u formi analitičke kartice, prema sljedećem redoslijedu:

- za plaćanja unutar Crne Gore: datum vršenja transakcije; naziv i matični broj obveznika (kreditne institucije izvjestioca); broj računa klijenta (pravnog ili fizičkog lica za koje se traže podaci), uključujući prve tri cifre koje se odnose na kreditnu instituciju; broj naloga transakcije, uplata, isplata, valuta, svrha plaćanja, vrsta transakcije (gotovina, prenos), način vršenja transakcije (šalter, post terminal, e-banking, ATM, interni prenos); naziv pravnog, odnosno ime i prezime fizičkog lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva (lice kontra); matični broj pravnog, odnosno jedinstveni matični broj fizičkog lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva; država izdavanja lične isprave lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva (popunjava se za fizička lica, za pravna lica je prazno); broj računa lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva, uključujući prve tri cifre koje

se odnose na kreditnu instituciju; naziv i matični broj kreditne institucije kod koje je otvoren račun lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva; stanje na računu klijenta; vrijeme izvršenja transakcije;

- za inostrana plaćanja: datum vršenja transakcije; naziv i matični broj obveznika (kreditne institucije izvjestioca); broj računa klijenta (pravnog ili fizičkog lica za koje se traže podaci), uključujući prve tri cifre koje se odnose na kreditnu instituciju; broj naloga transakcije, uplata, isplata, valuta, svrha plaćanja, vrsta transakcije (gotovina, prenos, konvertovanje), način vršenja transakcije (šalter, post terminal, e-banking, ATM, interni prenos); naziv pravnog, odnosno ime i prezime fizičkog lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva (lice kontra); matični broj pravnog, odnosno jedinstveni matični broj fizičkog lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva; država izdavanja lične isprave lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva (popunjava se za fizička lica, za pravna lica je prazno); država iz koje je pravno, odnosno fizičko lice koje vrši uplatu odnosno prima sredstva; broj računa lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva (kompletan broj računa uključujući IBAN); naziv kreditne institucije kod koje je otvoren račun lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva, država kreditne institucije kod koje je otvoren račun lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva, SWIFT kod kreditne institucije kod koje je otvoren račun lica koje vrši uplatu odnosno prima sredstva; naziv kreditne institucije koja je korespondent, država kreditne institucije koja je korespondent; stanje na računu klijenta; vrijeme izvršenja transakcije.

4.1.3 Zaštita i čuvanje podataka i vođenje evidencija

Obveznik je dužan da prilikom izvršenja svih obaveza koje mu se nalažu ZSPNFT-om, prati i provjerava da li postupa u skladu sa odredbama navedenog Zakona, a koje se odnose na evidenciju, zaštitu i čuvanje podataka i Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti ("Službeni list Crne Gore", br. 079/08 od 23.12.2008).

Obveznik se prilikom izvršenja svojih dužnosti propisanih ZSPNFT-om mora pridržavati odredbi iz člana 116 ZSPNFT. Navedenim članom propisana je dužnost obveznika da vodi:

- evidenciju o mjerama poznavanja i praćenja poslovanja klijenta – obveznik mora imati sistemski uspostavljen način dokumentovanja svih aktivnosti vezanih za upoznavanje i praćenje klijenata; evidencija podataka odnosi se na lične podatke o klijentima, njihovim poslovnim odnosima, računima, transakcijama;
- evidenciju o složenim i neuobičajenim transakcijama – definicija i detaljno regulisanje neuobičajene i složene transakcije nalaze se u poglavlju 11.1.4 ovih Smjernica;
- evidenciju o podacima dostavljenim FOJ-u u skladu ZSPNFT (član 66 i član 90) –Obveznik je dužan čuvati podatke na jasan i potpun način koji mu omogućavaju analizu i praćenje poslovanja klijenta kroz vrijeme i uvid u bilo koju od izvršenih transakcija. Ovakva vrsta evidencije neophodna je obvezniku radi efikasnog prepoznavanja sumnjivog ponašanja klijenta;

- evidenciju o naredbama o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije ili privremenoj zabrani pristupa sefu – obveznik je dužan da evidentira zapise o svim naređenjima koje dobija od FOJ-a u vezi sa sumnjivim transakcijama ili sumnjivim aktivnostima vezanim za sefove. Takva evidencija treba da sadrži: tačan datum i vrijeme kada je takva naredba izdata, naziv nadležnog organa koji je naredbu izdao, relevantne informacije o transakciji koja je obustavljena ili sefu kojem je zabranjen pristup (broj transakcije, iznos, vrstu transakcije, broj sefa i al.), podatke o klijentu čija je transakcija obustavljena ili kome je zabranjen pristup sefu, opis razloga zbog kojih je naredba izdata (npr. činjenica da se radi o sumnjivoj transakciji), period na koji se odnosi privremena obustava transakcije ili zabrana pristupa sefu, vrijeme i način izvršenja naredbe, uključujući informacije o koracima koje je obveznik preduzeo kako bi naredbu izvršio (npr. obavještanje internih odeljenja, obustavljanje transakcije ili zaključavanje sefa), kopiju naredbe u fizičkom ili digitalnom obliku, dodatne informacije (ukoliko ih ima);
- evidenciju o zahtjevima za praćenje finansijskog poslovanja klijenta u kontinuitetu – ukoliko je obveznik primio zahtjev za praćenje poslovanja klijenta u kontinuitetu, dužan je da sve podatke koje tom prilikom pribavi evidentira i čuva; takvi podaci posebno uključuju: naziv organa koji je uputio zahtjev za praćenje poslovanja klijenta, datum i vrijeme kada je obveznik primio zahtjev, podatke o klijentu (ime, prezime, adresa, identifikacioni broj), vrstu podataka koja je istaknuta kao važna u zahtjevu koji je obveznik primio, obim praćenja, trajanje praćenja, radnje na koje je potrebno usmjeriti posebnu pažnju, kratak opis razloga zbog kojih je upućen zahtjev, radnje koje je obveznik preduzeo kako bi ispunio zahtjev, rezultate koji su postignuti praćenjem, podatke o završetku praćenja (tačan datum i vrijeme), dodatne napomene u vezi sa poslovanjem klijenta, ukoliko ih ima;
- evidenciju o pristupima nadzornih organa podacima, informacijama i dokumentaciji u vezi sa kojom je obveznik dužan da postupa – obveznik mora imati pregled svih podataka u koje je nadležni organ izvršio uvid, bilo da se radi o identifikacionim podacima klijenta, podacima o stvarnim vlasnicima klijenta koje je pravno lice, transakcionim podacima, podacima o računima, podacima o sprovedenim postupcima nad dokumentima, bilješkama, izvještajima; (poput npr. due dilligence), podacima koji se odnose na zaposlene kod klijenta, podaci koji svjedoče o komunikaciji sa klijentom, revizorski podaci, podaci o internim politikama i procedurama obveznika. Članom 113 ZSPNFT-a propisan je spisak dokumentacije u koji nadzorni organ može izvršiti uvid, a članom 123 ZSPNFT-a je propisan način ponašanja obveznika u odnosu razmjenu podataka sa nadležnim organom.
- evidenciju o stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih kod obveznika u oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma – ovaj tip evidencije podrazumijeva planove obuke koju sprovodi obveznik, redosljed po kome je edukacija zaposlenih održavana, podatke o učesnicima obuke, datum kada je obuka održana, spisak lica koja su prisustvovala edukaciji, podatke o sadržaju obuke, podatke o materijalima koji su korišćeni, podatke o predavačima, podatke o rezultatima obuke, povratne informacije od zaposlenih o kvalitetu i korisnosti održane obuke, podatke o certifikatima, njihovom važenju i obnovi.

Obveznici i njihovi zaposleni, kojima su dostupni ili su bili dostupni podaci iz člana 117 st. 1 do 11 ZSPNFT-a ne smiju klijentu ili trećem licu otkriti da je:

- FOJ-u saopšten podatak, odnosno informacija stavljena na uvid ili dostavljena dokumentacija o klijentu ili transakciji u skladu sa čl. 66 i 90 ZSPNFT;
- FOJ na osnovu člana 93 ZSPNFT izdao naredbu da se privremeno obustavi izvršenje transakcije ili zabrani pristup sefu, odnosno u vezi sa tim dao uputstva obvezniku;
- FOJ na osnovu člana 95 ZSPNFT zahtijevao praćenje poslovanja klijenta u kontinuitetu;
- protiv klijenta ili trećeg lica pokrenut ili bi mogao biti pokrenut izviđaj ili istraga zbog postojanja osnova sumnje ili osnovane sumnje da je izvršeno krivično djelo pranja novca i sa njim povezano predikatno krivično djelo ili finansiranje terorizma.

U skladu sa navedenim obavezama, obveznici i njihovi zaposleni mogu proslijediti navedene podatke samo u slučaju kada je neophodno za utvrđivanja u krivičnom postupku i ako dostavljanje tih podataka u pisanom obliku traži, odnosno naloži nadležni sud ili nadležni nadzorni organ.

Obveznik je obavezan da sve podatke, informacije i dokumentaciju prikupljene u skladu sa ZSPNFT-om, uključujući identifikacione brojeve računa klijenata, podatke o elektronskom prenosu novca, poslovnu korespondenciju i izvještaje čuva pet godina nakon prestanka poslovnog odnosa sa klijentom, osim ako neki drugi zakon ne zahtijeva duži period čuvanja.

Fotokopije ličnih isprava, drugih dokumenata i pisanih ovlašćenja takođe se čuvaju prema istim pravilima.

Podatke i prateću dokumentaciju o ovlašćenom licu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, njegovom zamjeniku, kao i o stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih u ovoj oblasti i sprovođenju mjera unutrašnje kontrole i revizije, obveznik mora čuvati četiri godine nakon prestanka važenja licence ili završenog stručnog osposobljavanja i unutrašnje kontrole.

Nakon isteka ovih rokova, obveznik je dužan da izbriše i uništi lične podatke klijenta.

4.1.4 Unutrašnja kontrola i revizija

Ovlašćeno lice i njegov zamjenik, kvartalno, metodom slučajnog uzorka ili na drugi odgovarajući način vrši provjere i testiranje primjene programa za sprovođenje mjera iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma. O rezultatima izvršenih kontrola ovlašćeno lice kod obveznika je dužno da sačini izvještaj u pisanom obliku koji sadrži i predlog mjera koje treba sprovesti i dostavlja ga Komisiji na zahtjev u roku od tri dana od dana prijema zahtjeva.

Kvartalni izvještaji moraju da sadrže sledeće podatke:

- evidenciju o bezgotovinskim transakcijama u iznosu od 100.000,00 EUR ili više; izvještaje dostavljeni FOJ-u u vezi sa bezgotovinskim transakcijama u iznosu od 100.000,00 EUR ili više;
- evidencija o izvještajima dostavljenim FOJ-u za sve transakcije u iznosu od 20.000,00 EUR ili više, koje se vrše na računima pravnih ili fizičkih lica u visokorizičnim trećim državama ili ako takva transakcija uključuje visokorizične treće države;
- evidenciju o obustavljenim transakcijama;
- evidenciju o odbijenim klijentima;
- evidenciju o izvještajima vezanim za sumnjive transakcije koji su dostavljeni FOJ-u putem portala;
- evidencija o složenim i neuobičajenim transakcijama;
- evidencija u vezi sa kontinuiranim praćenjem poslovanja klijenta odnosno evidencija o naredbama o privremenom obustavljanju izvršenja transakcije.

Radi sprovođenja unutrašnje kontrole i revizije za poslove otkrivanja i sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, obveznici moraju u okviru svog programa za sprovođenje mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma utvrditi procedure i prakse za prepoznavanje sumnjivih transakcija, obaveze i odgovornosti ovlašćenih i drugih lica, način uspostavljanja sistema unutrašnje kontrole, način i postupak testiranja primjene procedura za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, te stalan režim obuke za zaposlene.

Takođe, obveznici moraju donijeti pisana pravila i procedure radi sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma, kojima uspostavljaju i razvijaju programe za sprovođenje mjera za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. Unutrašnja kontrola se sprovodi na način da se spriječe, otkriju i isprave greške učinjene tokom primjene propisa iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i da se unaprijede interne politike, kontrole i procedure za otkrivanje transakcija i lica u vezi sa pranjem novca i finansiranjem terorizma.

Članom 14 stav 3 tačka 2 ZSPNFT-a propisano je da je obveznik dužan da uspostavi nezavisnu internu reviziju sa ciljem da vrši nadzor nad utvrđenim rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma, kao i provjeru internih politika i akata srazmjerno obimu i prirodi djelatnosti obveznika. Interni revizor je dužan jednom godišnje da sačini izvještaj koji treba da obuhvata sledeće:

- **Procjena adekvatnosti sistema upravljanja rizikom:**
Revizija procenjuje da li su uspostavljeni sistemi za upravljanje rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma adekvatni i odgovarajući za specifične rizike kojima je obveznik izložen.
- **Procjena pouzdanosti i efikasnosti kontrola:**

Analizira se da li kontrole koje su na snazi funkcionišu efikasno i pouzdano kako bi spriječile, otkrile i reagovala na pokušaje pranja novca i finansiranja terorizma.

- **Revizija politika i procedura:**
Pregled postojeće politike i procedura kako bi se osiguralo da su one u skladu sa važećim zakonskim i regulatornim zahtjevima, te da su implementirane u praksi.
 - **Praćenje i analiza transakcija:**
Provjera procedura za praćenje i analiziranje transakcija, uključujući mehanizme za identifikaciju sumnjivih aktivnosti i izvještaje o takvim transakcijama dostavljenih nadležnim organima.
 - **Evaluacija obuke zaposlenih:**
Procjena efikasnosti programa obuke za zaposlene, uključujući sadržaj obuka, frekvenciju i način na koji se obuke sprovode, te kako zaposlenici primjenjuju naučeno u svakodnevnom radu.
 - **Izvještavanje i dokumentacija:**
Provjera da li su izvještaji o sumnjivim aktivnostima pravilno dokumentovani i dostavljeni nadležnim organima u skladu sa ZSPNFT-om, te da li se vodi adekvatna evidencija o svim relevantnim aktivnostima.
 - **Prepoznavanje i analiza novih metoda pranja novca:**
Identifikacija i analiza novih metoda i tehnika pranja novca i finansiranja terorizma, te predlaganje mjera za njihovo prepoznavanje i sprečavanje.
 - **Evaluacija usklađenosti sa zakonskim zahtjevima:**
Osiguranje da su sve aktivnosti obveznika usklađene sa relevantnim zakonima i regulativama iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.
- **Preporuke za unapređenje:**

Davanje preporuka za poboljšanje sistema, politika i procedura kako bi se osigurala bolja efikasnost i pouzdanost u sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma.

4.1.5 Obuka zaposlenih

U skladu sa odredbama člana 78 ZSPNFT, obveznik mora da osigura redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje svih zaposlenih koji obavljaju poslove sprečavanja i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, odnosno svih koji obavljaju određene poslove na radnim mjestima koja su ili bi mogla biti posredno ili neposredno izložena riziku za pranje novca i finansiranje terorizma, kao i svih spoljašnjih saradnika i zastupnika kojima je, na osnovu ugovora, povjerio obavljanje poslova.

Obveznik mora da obezbijedi da svaki zaposleni razumije svoju ulogu u procesu upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma, kako bi se omogućilo adekvatno upravljanje, odnosno odgovarajući nadzor nad rizicima. Stoga su obuke za zaposlene koji su u neposrednom kontaktu sa klijentima ili koji obavljaju transakcije od presudnog značaja u postupku upravljanja rizikom od pranja novca i finansiranja terorizma. Svi zaposleni od nivoa izvršilaca do najvišeg rukovodstva moraju biti svjesni rizika od pranja novca i finansiranja terorizma.

Stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje odnosi se na upoznavanje sa odredbama ZSPNFT i propisima donijetih na osnovu njega i internih akata, sa stručnom literaturom o sprečavanju i otkrivanju pranja novca i finansiranja terorizma, sa listom indikatora za prepoznavanje stranaka i transakcija za koje postoje osnove sumnje da se radi o pranju novca ili finansiranju terorizma, kao i sa odredbama propisa kojima se uređuje ograničavanje raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje i propisa kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti.

Obveznik je dužan da, najkasnije do kraja I kvartala za tekuću godinu napravi program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih za otkrivanje i sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma. U programu se navodi:

- planirani broj obuka na godišnjem nivou;
- planirani broj zaposlenih koji će pohađati obuke, kao i profil zaposlenih kojima su obuke namijenjene;
- teme iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma koje će biti predmet obuka, kao i teme iz oblasti ograničavanja raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje;
- način realizacije obuka (seminari, radionice i dr).

Obveznik je dužan da u godini za koju je donesen program o godišnjem stručnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, a najkasnije do kraja I kvartala naredne godine, sprovede obuke koje je propisao programom o godišnjem stručnom obrazovanju, osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u skladu sa članom 78 ZSPNFT i da o takvim obukama sačini službenu zabilješku. Službena zabilješka mora da sadrži vrijeme i mjesto održavanja obuke, broj zaposlenih koji su prisustvovali obuci, ime i prezime lica koje je sprovedlo obuku i kratak opis obrađene teme na obuci.

Program godišnjeg stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih i dokumentaciju vezanu za stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje zaposlenih (službene zabilješke, prezentacije i slično), obveznik je dužan da čuva u skladu sa članom 117 stav 12 ZSPNFT.

U postupak stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih, obveznik je dužan da uključi i sve nove zaposlene, ukoliko ih ima (obuka za novozaposlene mora biti održana u prvoj radnoj nedjelji od kad je novozaposleni stupio u radni odnos sa obveznikom). U tu svrhu, obveznik organizuje poseban program stručnog obrazovanja, osposobljavanja i usavršavanja za sprečavanje i otkrivanje pranja novca i finansiranja terorizma. Program mora obuhvatati najmanje odredbe o obavezi analize klijenta i obveznika, procjene rizika za pranje novca i finansiranje terorizma, obavezu dostavljanja propisanih podataka FOJ-u, indikatore za prepoznavanje klijenata i transakcija za koje postoje razlozi za sumnju za pranje novca ili finansiranje terorizma, zahtjeve u pogledu sigurnosti i čuvanja podataka, odredbe propisa kojima se uređuje ograničavanje raspolaganja imovinom u cilju sprečavanja terorizma i širenja oružja za masovno uništenje i propisa kojima se uređuje zaštita podataka o ličnosti, kao i

postupke koje, u svrhu sprovođenja ZSPNFT-a i pravilnika, sprovodi obveznik sam (interni pravilnici i uputstva).

Redovno stručno obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje u okviru određenog obveznika može da sprovodi ovlašćeno lice, njegov zamjenik, odnosno drugo stručno osposobljeno lice koje, na predlog ovlašćenog lica, odredi uprava obveznika.

4.1.6 Određivanje ovlašćenog lica za sprječavanje pranja novca i finansiranje terorizma i njegovog zamjenika

Prema ZSPNFT-u, obveznici moraju imenovati osobu odgovornu za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma, kao i najmanje jednog zamjenika u roku od 60 dana od osnivanja ili početka rada. Obavještenje sa podacima o tim licima (uključujući ime i prezime, jedinstveni matični broj, broj lične isprave, datum prestanka važenja, državu izdavanja, broj i datum prestanka važenja dozvole za boravak za strance, radno mjesto i kontakt telefon) mora biti dostavljeno FOJ-uu roku od tri radna dana od imenovanja. Takođe, potrebno je dostaviti naziv ili ime obveznika, njegov PIB i adresu sjedišta.

U slučaju promjene ovlašćenog lica ili njegovog zamjenika, obveznik je dužan da obavijesti FOJ u roku od tri dana od dana promjene. Ovo obavještenje mora sadržati razlog promjene i iste podatke kao inicijalno obavještenje.

Obveznici sa četiri ili manje zaposlenih nisu obavezne imenovati zamjenika ovlašćenog lica. U tim slučajevima, direktor može obavljati poslove ovlašćenog lica ako ispunjava zakonom propisane uslove. Ukoliko direktor preuzima ovu ulogu, obavezno je obavijestiti FOJ, uključujući sve potrebne podatke o direktoru.

Sva obavještenja treba dostaviti FOJ-u elektronskim putem, potpisana kvalifikovanim elektronskim potpisom, u skladu sa zakonom koji uređuje elektronsku identifikaciju i elektronski potpis.

Prilikom imenovanja ovlašćenog lica za obavljanje poslova iz oblasti sprečavanja pranja novca i finansiranje terorizma, moraju biti ispunjeni određeni uslovi koji su detaljno propisani članom 70 ZSPNFT.

Broj: 070/25-37530
Podgorica, 22.8.2025

Ministar
Danilo Šaranović

